

Slimību profilakses un kontroles centrs

ALKOHOLA LIETOŠANAS IZPLATĪBA UN SEKAS LATVIJĀ 2022. GADĀ

Tematiskais ziņojums

7. izdevums
Rīga, 2023

Autors: Kate Vulāne

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce obligāta.
© 2023, Slimību profilakses un kontroles centrs, Latvija
ISBN 978-9934-514-72-2

Slimību profilakses un kontroles centrs

Direktore: Iveta Gavare

Adrese: Dunties 22, Rīgā, LV 1005

Tālrunis: 67501590

E-pasts: pasts@spkc.gov.lv

Mājaslapa: www.spkc.gov.lv

Ziņojuma tapšanā izmantoti Slimību profilakses un kontroles centra, Valsts ieņēmumu dienesta, Centrālās statistikas pārvaldes, Nacionālā veselības dienesta, Sociālās integrācijas valsts aģentūras, Valsts policijas, Ceļu satiksmes drošības direkcijas, Valsts darba inspekcijas, Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS, Igaunijas Ekonomiskās Pētniecības Institūta, Eiropas Savienības statistikas biroja, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas, Pasaules Veselības organizācijas dati.

Izmantotie saīsinājumi

a/a - absolūtais alkohols

COVID-19 - slimība, ko izraisa vīruss, kura nosaukums ir “smagā akūtā respiratorā sindroma koronavīruss 2” (SARS-CoV-2). 2020. gada 11. martā Pasaules Veselības organizācija to pasludināja par pandēmiju.

CSDD - Ceļu satiksmes drošības direkcija

CSNg - Ceļu satiksmes negadījumi

CSP - Centrālā statistikas pārvalde

EHIS - Eiropas iedzīvotāju veselības aptauja (*European Health Interview survey*)

ES - Eiropas Savienība

ESPAD - Eiropas skolu aptauja par alkoholu un citām narkotiskajām vielām (*European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*)

Eurostat - Eiropas Savienības statistikas birojs (*Statistical office of the European Union*)

IARC - Starptautiskā Vēža izpētes aģentūra (*The International Agency on Cancer*)

ISCED - Starptautiskā standartizētā izglītības klasifikācija (*International Standard Classification of Education*)

OECD - Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (*Organisation for Economic Cooperation and Development*)

PVO - Pasaules Veselības organizācija (*World Health Organization*)

SKDS - Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs

SPKC - Slimību profilakses un kontroles centrs

SSK-10 - Starptautiskā statistiskā slimību un veselības problēmu klasifikācija, 10. redakcija

VID - Valsts ieņēmumu dienests

VP - Valsts policija

Priekšvārds

- Alkohols ir toksiska, psihoaktīva viela ar atkarību izraisošām īpašībām.
- Alkohola lietošana ir nozīmīgs saslimstības un priekšlaicīgās nāves cēlonis, un tai ir nozīmīgas sociālas un ekonomiskas sekas.
- Saskaņā ar Pasaules Veselības organizācijas (turpmāk tekstā - PVO) 2023. gadā sākumā pausto nostāju, atbilstoši *Lancet* žurnāla publikācijā aprakstītajam - **nav tādas alkohola devas, kas būtu droša un nenodarītu kaitējumu veselībai.**
- Alkohola lietošanas kaitējošā ietekme ir zināma jau izsenis, turklāt Starptautiskā Vēža izpētes aģentūra (*The International Agency for Research on Cancer (IARC)*) jau 1988. gadā etanolu klasificējusi kā 1. grupas kancerogēnu vielu – augstākā riska grupa, kurā ietilpst arī azbests, radiācija un tabaka, tomēr Eiropas Savienības valstu iedzīvotāju informētības līmenis par saikni starp alkohola lietošanu un vēža attīstības risku ir zems, īpaši attiecībā uz konkrētiem vēža veidiem.
- Alkohols izraisa vismaz septiņus vēža veidus, tostarp krūts, mutes dobuma, rīkles, barības vada, aknu, balsenes un kolorektālo vēzi. Pēc IARC datiem, aptuveni 741 000 jauno vēža gadījumu pasaulē 2020. gadā bija saistīti ar alkohola lietošanu.
- Jebkurš alkoholu jeb etanolu saturošs dzēriens, neatkarīgi no tā cenas un kvalitātes, paaugstina vēža attīstības risku.
- Eiropas Vēža uzveikšanas plānā alkohola lietošanas ierobežošana noteikta kā viena no prioritātēm, rosinot ierobežot alkohola tiešsaistes reklāmu, pārskatīt ES tiesību aktus par alkohola aplikšanu ar nodokļiem un pārrobežu tirdzniecību, kā arī noteikt obligātās alkoholisko dzērienu marķēšanas prasības - sastāva un uzturvērtības norādi uz alkoholiskajiem dzērieniem līdz 2022. gada beigām, un brīdinājumus par ietekmi uz veselību līdz 2023. gada beigām.
- Alkoholisko dzērienu patēriņš dažādās pasaules valstīs ir atšķirīgs un to ietekmē reliģija, kultūra, ekonomiskais stāvoklis, tāpat arī dzimums, vecums, veselības stāvoklis un citi faktori. PVO reģionu vidū, augstākais alkohola patēriņš ir Eiropas reģionā. Eiropas iedzīvotāju veselības apsekojuma 2019. gada dati liecina, ka gandrīz 75% ES iedzīvotāju pēdējo 12 mēnešu laikā ir lietojuši alkoholu.
- Pēdējās dekādes laikā vidējais alkohola patēriņš Eiropas Savienības valstīs ir nedaudz samazinājies - no vidēji 10,4 litriem absolūtā alkohola uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju 2010. gadā līdz 9,8 litriem absolūtā alkohola uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju 2020. gadā. Tomēr Latvijā alkohola patēriņš ir augsts un kopš 2010. gada ievērojami pieaudzis.
- Alkohola lietošana rada ne tikai kaitējumu lietotāja veselībai, bet arī ievērojamu ekonomisko slogu valsts budžetam. Pētījuma “Par alkohola lietošanu, tā radītajām sekām un profilakses ekonomiskajiem ieguvumiem Latvijā” dati liecina, ka ar alkohola lietošanu saistītas kopējās tiešās un netiešās izmaksas ir novērtētas 1,3-1,8% no iekšzemes kopprodukta. Ieņēmumi no akcīzes nodokļa alkoholiskajiem dzērieniem 2021. gadā veidoja 0,7% no iekšzemes kopprodukta.
- Ir būtiski veicināt sabiedrības izpratni par alkohola lietošanas kaitējumu, organizēt alkohola lietošanas profilakses pasākumus, kā arī ieviest un īstenot alkohola patēriņa ierobežošanas politiku valstī atbilstoši PVO rekomendācijām.

Avoti: World Health Organization. 2023. No level of alcohol consumption is safe for our health. Iegūts no: <https://www.who.int/europe/news/item/04-01-2023-no-level-of-alcohol-consumption-is-safe-for-our-health> [sk. 05.01.2023.]

Anderson, B., Berdzuli, N., Ilbavi, A., Kestel, D., Kluge, H., Krech, R., et al. 2023. Health and cancer risks associated with low levels of alcohol consumption. *The Lancet*. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(22\)00317-6](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(22)00317-6) [sk. 05.01.2023.]

OECD/European Union (2022), Health at a Glance: Europe 2022: State of Health in the EU Cycle, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/507433b0-en>. [sk. 22.03.2023.]

European Commission. 2021. Europe's Beating Cancer Plan. Iegūts no: https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-02/eu_cancer_plan_en_0.pdf [sk. 22.03.2023.]

Kokole, D., Ferreira-Borges, K., Galea, G., Tran, A., Rehm, J., Neufeld, M. 2023. Public awareness of the alcohol-cancer link in the EU and UK: a scoping review. *European Journal of Public Health*. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckad141> [sk. 10.10.2023.]

Pļūta, A., Zasova, A., Gobiņa, I., Stars, I., Sauka, A. 2023. Pētījums par alkohola lietošanu, tās radītajām sekām un profilakses ekonomiskajiem ieguvumiem valstī. Veselības ministrija. Iegūts no: <https://esparveselibu.lv/sites/default/files/2023-10/Gala%20zi%C5%86ojums.pdf> [sk. 09.11.2023.]

International Agency for Research on Cancer. 2021. Latest global data on cancer burden and alcohol consumption. Iegūts no: <https://www.iarc.who.int/infographics/latest-global-data-on-cancer-burden-and-alcohol-consumption/> [sk. 28.09.2023.]

Slimību profilakses un kontroles centrs

Alkoholisko dzērienu lietošanas paradumi

COVID-19 pandēmijas ietekme

Vairāk nekā 3 gadus (2020.gada janvāris līdz 2023. gada maijs) situāciju pasaulē ietekmēja COVID-19 vīrusa izplatība un tika īstenoti dažādi pandēmijas ierobežošanas pasākumi, kā piemēram, sociālā distancēšanās, izklaides vietu slēgšana vai darba laika ierobežojumi, attālinātais darbs un mācības no mājām, izmaiņas veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas kārtībā un to pieejamības samazināšanās, ceļošanas un starptautisko pārvadājumu ierobežojumi. Kopējā situācija dažādos veidos ietekmēja sabiedrību gan Latvijā, gan pasaulē, līdz ar to arī alkohola patēriņu un alkohola kaitējuma radītās sekas. COVID-19 pandēmijas ietekmes sekas attiecībā uz alkohola lietošanas paradumiem uzskatāmi ir redzamas “Eiropas pētījumā par SARS-CoV-2 pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanu”, kurā piedalījās arī Latvija. Starp 18 pētītajām valstīm, Latvija bija vienīgā valsts, kur alkohola lietošanas biežums pētījuma periodā vidēji ievērojami pieauga. Pārējās pētītajās valstīs alkohola patēriņš vai nu samazinājās, vai arī vidēji nemainījās (t.i., pieaugums un samazinājums līdzsvaroja viens otru).

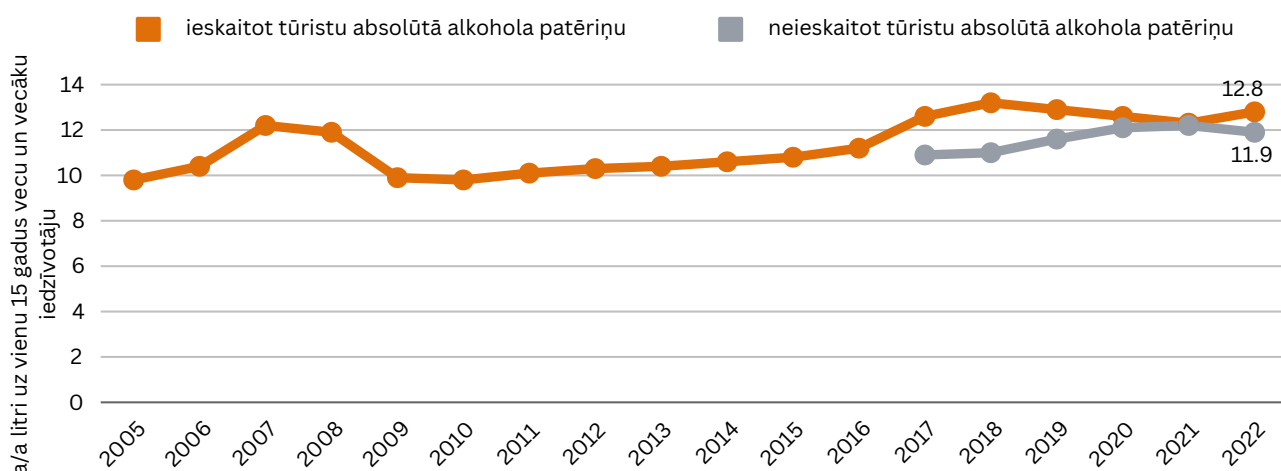
Līdz ar COVID-19 pandēmijas ierobežojumiem, Latvijā notika arī pārmaiņas likumdošanā - COVID-19 izplatības mazināšanas nolūkā tika atļauts realizēt alkoholiskos dzērienus izmantojot distances līgumu, proti, iegādāties tos attālināti, lai mazinātu personu savstarpēju saskarsmi pārtikas un alkoholisko dzērienu veikalos. 2020. gada 28. decembrī Alkoholisko dzērienu aprites likumā tika veikti grozījumi, kas paredz, ka alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecība ar distances līgumu ir atļauta tīmekļvietnē vai mobilajā lietotnē. Pēc COVID-19 pandēmijas beigām minētās izmaiņas likumdošanā paplašina alkohola pieejamību, tādējādi veicinot alkohola patēriņu Latvijā.

Avoti: Kilian, C., et al. 2022. Self-reported changes in alcohol and tobacco use during COVID-19: findings from the eastern part of WHO European Region. *European Journal of Public Health*. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckac011> [sk.15.05.2023.]

Alkoholisko dzērienu aprites likums. 01.05.2004. Latvijas Vēstnesis, 1.05.2004., Nr. 69

Reģistrētā absolūtā alkohola patēriņš* litros uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju 2005.-2022. gadā

* Balstoties uz oficiālajiem VID datiem par patēriņam nodoto alkoholisko dzērienu apriti Latvijā, bez neregistrētā alkohola patēriņa Slimību profilakses un kontroles centrs (turpmāk – SPKC), pamatojoties uz Valsts ieņēmuma dienesta Nodokļu pārvaldes Akcīzes daļas sniegtajiem alkoholisko dzērienu akcīzes nodokļu datiem un Centrālās statistikas pārvaldes iedzīvotāju datiem, ik gadu veic reģistrētā absolūtā alkohola (a/a) patēriņa aprēķinu Latvijā uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju.

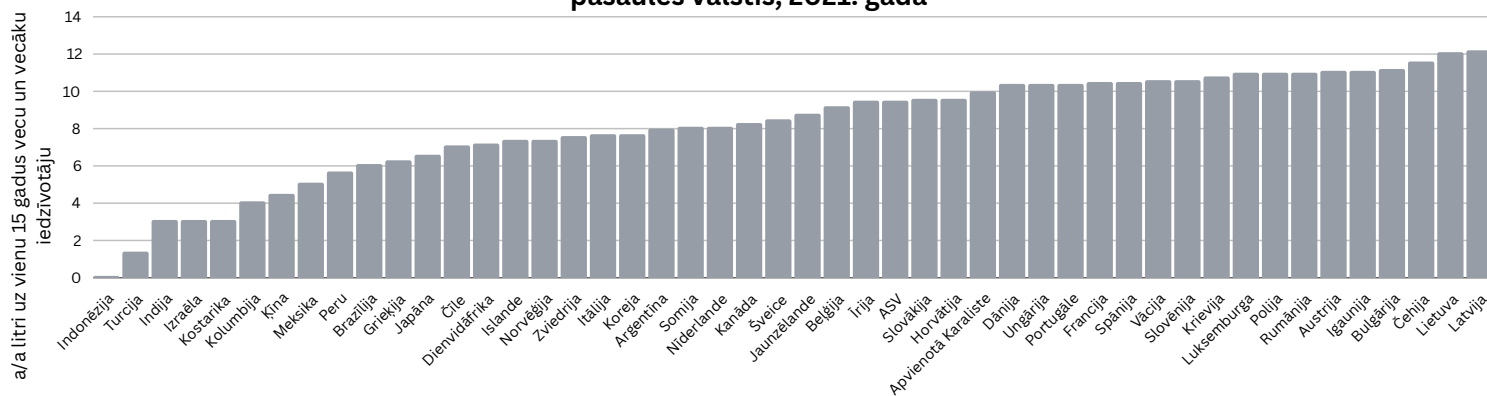
2022. gadā Latvijā reģistrēts pēdējos gados augstākais reģistrētā absolūtā alkohola patēriņš, ieskaitot tūristu absolūtā alkohola patēriņu – 12,8 litri a/a uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju.

Kopš 2017. gada Reģistrētā absolūtā alkohola patēriņa aprēķinos tiek iekļautas arī aptuvenās aplēses par tūristu absolūtā alkohola patēriņu litros uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju, iegūtā rādītāja vērtību atņemot no kopējā reģistrētā a/a patēriņa litros uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju. 2022. gadā šis rādītājs ir nedaudz samazinājies, taču saglabājies augsts - 11,9 litri a/a uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju.

Aprēķinu metodoloģijas apraksts pieejams SPKC mājaslapā:

<https://www.spkc.gov.lv/lv/statistikas-dati> sadaļā "Iedzīvotāju veselība", Alkohola un citu psihoaktīvo vielu lietošana.

Reģistrētā absolūtā alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju dažādās pasaules valstīs, 2021. gadā**

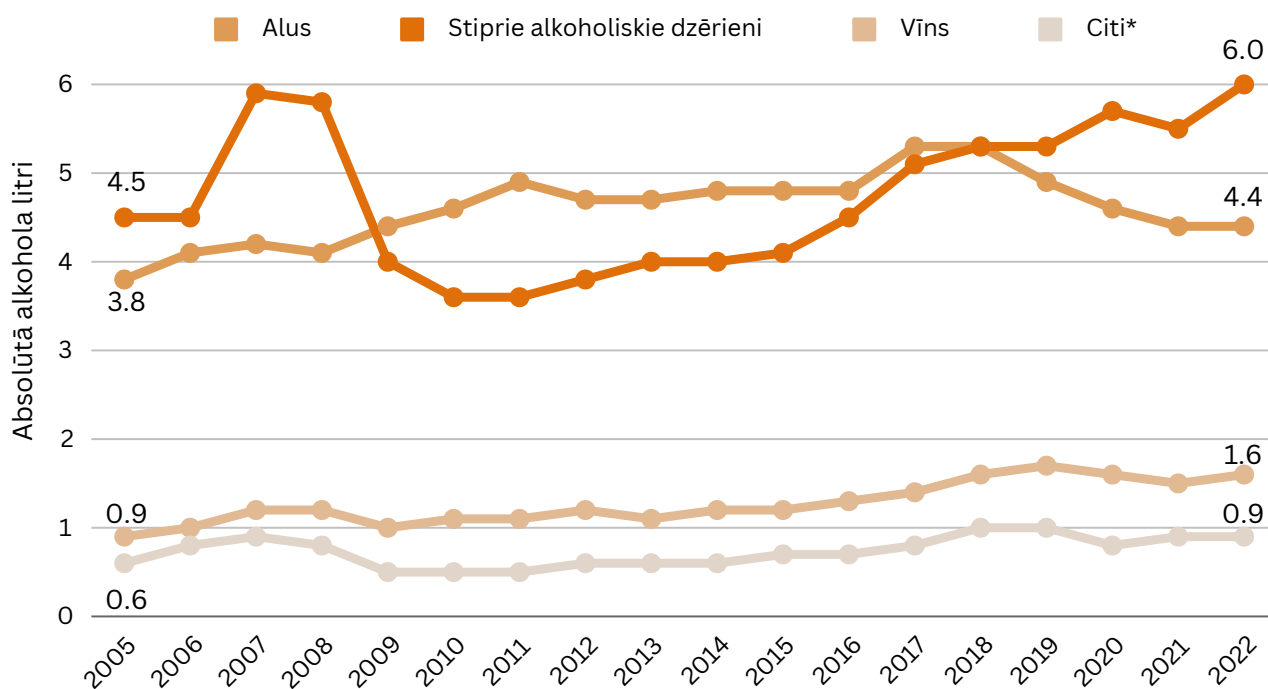
**2021. gada dati vai jaunākie pieejamie

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (turpmāk – OECD) 2021. gada dati liecina, ka citu valstu vidū alkohola patēriņš Latvijā ir bijis ļoti augsts. Sešu valstu vidū ar augstāko alkohola patēriņu 2021. gadā ir visas Baltijas valstis, kā arī Čehija, Bulgārija un Austrija.

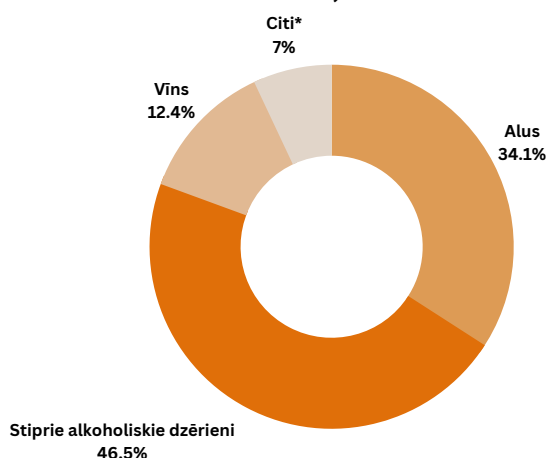
Avoti: Slimību profilakses un kontroles centrs, 2023

Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD Data - Alcohol consumption. Iegūts no: <https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm> [sk. 20.06.2023.]

Reģistrētā absolūtā alkohola patēriņš litros 2005.-2022.gadā, uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju, pa dzērienu veidiem

Reģistrētā absolūtā alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju 2022.gadā, pa dzērienu veidiem, %

Reģistrētā absolūtā alkohola patēriņa dati liecina, ka Latvijā visvairāk tiek patērēti stiprie alkoholiskie dzērieni. Pēdējos gados ir vērojams straujš stipro alkoholisko dzērienu patēriņa pieaugums, 2022. gadā patēriņam sasniedzot pat 6 litrus a/a uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju jeb 46,5% no kopējā patēriņa 2022 gadā.

Kopš 2018. gada vērojama tendence samazināties alus patēriņam. Šī tendence varētu būt saistāma ar grozījumiem Alkoholisko dzērienu aprites likumā, kuri stājās spēkā 2017. gada 30. jūnijā un nosaka, ka līdz ar 2018. gada 1. janvāri pārtraukta alus, kas pildīts liela tilpuma plastmasas pudelēs, realizēšana Latvijas tirgū. Taču nav izslēgta arī COVID-19 pandēmijas ierobežojumu un sezonālo faktoru ietekme.

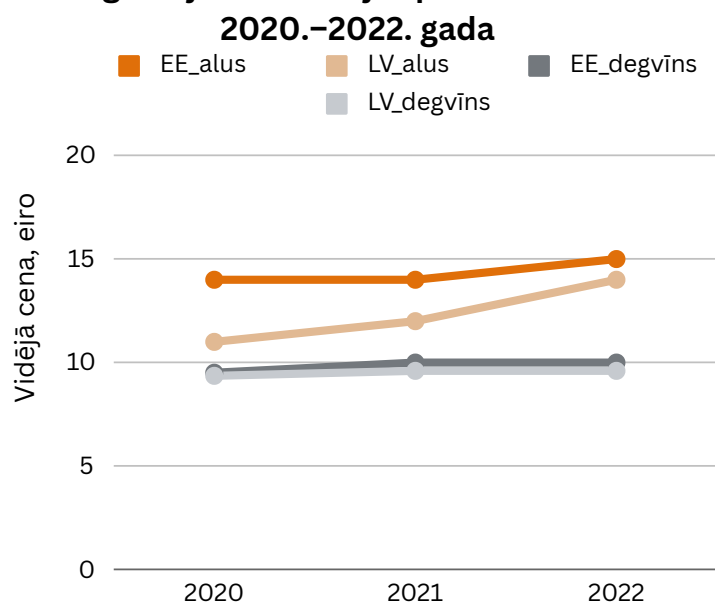
* Citi - alkoholiskie kokteiļi, pārējie raudzētie dzērieni

Piezīme: Kopējais a/a patēriņš litros uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju var atšķirties no dažādu dzērienu veidu patēriņa summas, jo ir veikta skaitļu noapaļošana

Avoti: SPKC aprēķini, balstoties uz VID datiem par patēriņam nodoto alkoholisko dzērienu apriti Latvijā Grozījumi Alkoholisko dzērienu aprites likumā. 30.06.2017.. Latvijas Vēstnesis, Nr. 128, 29.06.2017.

Reģistrētā absolūtā alkohola patēriņu Latvijā ietekmē ārvalstu tūristu alkohola eksports Igaunijas pierobežā, tomēr līdz ar COVID-19 pandēmijas sākumu, kad tūrisms bija ierobežots, ir vērojams tūristu alkohola patēriņa samazinājums.

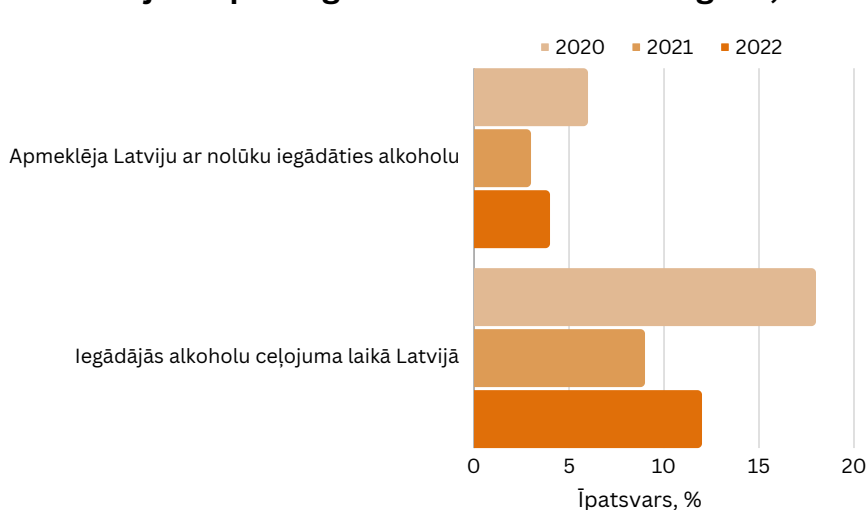
Alus un degvīna vidējās mazumtirdzniecības cenas Igaunijas un Latvijas pierobežas veikalos

Balstoties uz Igaunijas Ekonomiskās Pētniecības Institūta (*Estonian Institute of Economic Research*) ikgadējiem pētījuma datiem, Latvijā kaste ar 24 bundžām 330ml 5,2% alus 2022. gadā ir bijusi par 1 eiro lētāka, nekā Igaunijā un cenu starpībai ir vērojama tendence samazināties. Savukārt 40%, 0,5l degvīnam atšķirība starp Latvijas un Igaunijas pierobežas veikalu cenām kopš 2021. gada ir bijusi 0,40 eiro un, salīdzinot ar 2020. gadu, cenu atšķirība mazumtirdzniecības veikalos ir nedaudz palielinājusies.

Igaunijas pētījuma dati Igaunijas iedzīvotāju alkoholisko dzērienu iegāde Latvijā liecina, ka 2021. gadā krasī iedalījumā pēc iegādes veida 2020–2022 gadā, %

liecina, ka 2021. gadā krasī samazinājās to Igaunijas iedzīvotāju īpatsvars, kuri Latviju apmeklējuši ar nolūku iegādāties alkoholu, tāpat arī to Igaunijas iedzīvotāju īpatsvars, kuri alkoholu Latvijā iegādājušies ceļojuma laikā, tomēr 2022. gadā vērojams pieaugums abās pozīcijās.

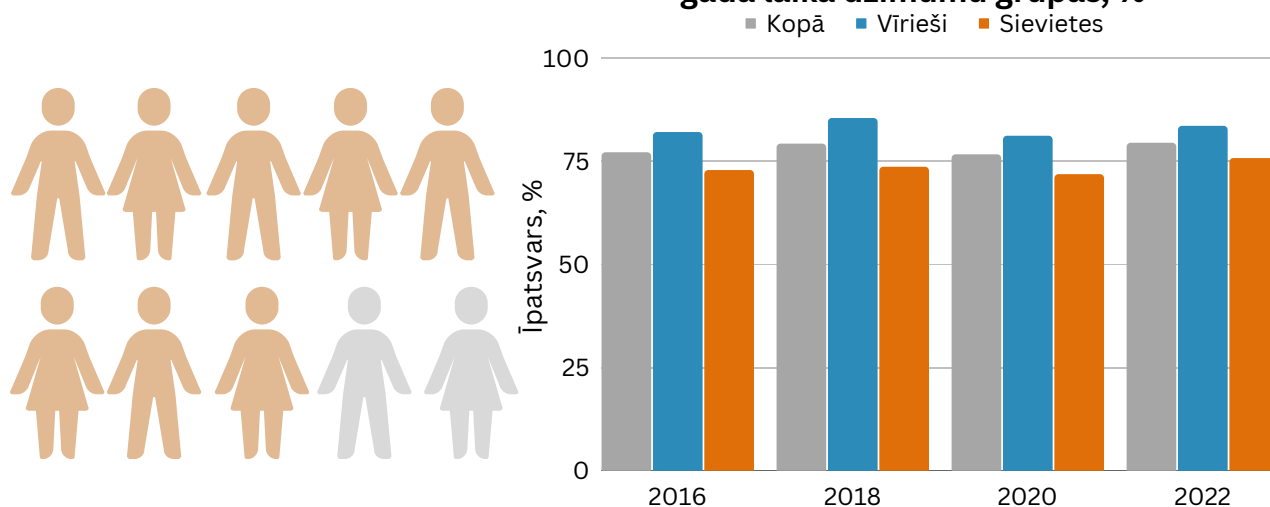
Vidējās alkohola cenas starptautiskajos dolāros par litru 2020. gadā

	Alus	Vīns	Stiprie alkoholiskie dzērieni
Latvija	2.87	17.34	32.3
Lietuva	3.91	19.11	35.2
Igaunija	3.45	19.8	38.14
PVO Eiropas reģions	6.02	22.1	38.14

2020. gadā cenas alkoholiskajiem dzērieniem Baltijas valstīs kopumā bija zemākas nekā vidēji PVO Eiropas reģionā. Zemākās alkoholisko dzērienu cenas bijušas Latvijā, īpaši alum.

Avoti: Alcohol market, consumption and harms in Estonia, Yearbook 2022 un 2023. Iegūts no: <https://tai.ee/en/valjaanded?type=All&keys=Alkoholi+turg%2C+tarbimine++ja+kahjud+Eestis+Aastaraamat&area=All> World Health Organization. 2022. How many lives could be saved in the Baltic states with a minimum level of alcohol tax? Iegūts no: [https://cdn.who.int/media/docs/librariesprovider2/country-sites/briefing-note-alocol-tax-eng.pdf?sfvrsn=81f8801d_1\[sk.10.09.2023.\]](https://cdn.who.int/media/docs/librariesprovider2/country-sites/briefing-note-alocol-tax-eng.pdf?sfvrsn=81f8801d_1[sk.10.09.2023.])

Alkoholisko dzērienu lietošana iepriekšējā gada laikā dzimumu grupās, %

2022. gadā veiktā Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma dati liecina, ka pēdējo 12 mēnešu laikā alkoholu lietojuši gandrīz 80% Latvijas iedzīvotāju - 83,5% vīriešu un 75,7% sieviešu. Šis rādītājs kopš 2016. gada nav pārsniedzis 80% sliekšni, tomēr tas ir svārstīgs un stabila samazināšanās tendence nav vērojama.

Latvijas iedzīvotāja ar regulāriem* alkohola lietošanas paradumiem portrets, pa dzimumiem

	VĪRIETIS	SIEVIETE
	vecumā no 25 līdz 34 gadiem	vecumā no 45 līdz 54 gadiem
	augstākajā ienākumu līmeņa grupā**	augstākajā ienākumu līmeņa grupā**
	ar augstāko izglītību***	ar augstāko izglītību***
	dzīvo pilsētā	dzīvo pilsētā
	dzer stipros alkoholiskos dzērienus	dzer vīnu

*Alkohols lietots 12 un vairāk reīžu pēdējo 12 mēnešu laikā

** Ienākumu kvintīļu grupa: aprēķina, pamatojoties uz kopējiem ienākumiem, kas attiecināti uz katru mājsaimniecības locekli. Tiek noteiktas četras ienākumu robežvērtības jeb kvintīļu robežpunkti, sadalot aptaujātos iedzīvotājus piecās grupās, kuras vienādi pārstāv 20% indivīdu katrā. Pirmajā kvintīļu grupā ir 20% iedzīvotāju ar zemākajiem ienākumiem un piektajā kvintīļu grupā 20% iedzīvotāju ar augstākajiem ienākumiem.

*** Starptautiskās standartizētās izglītības klasifikācijas (ISCED) līmeņi:

0. un 1. līmenis - Nav skolas izglītības, zemāka par sākumskolas izglītību vai sākumskolas izglītība
2. līmenis - Pamatizglītības otrais posms (pamatskolas izglītība)
3. un 4. līmenis - Vispārējā vidējā vai vidējā profesionālā izglītība
- 5.-8. līmenis - Augstākā izglītība

Avoti: Grīnberga, D., Velika, B., Pudule, I., Gavare, I., Villeruša, A. Iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījumu dati. Slimību profilakses un kontroles centrs. Iegūts no: <https://www.spkc.gov.lv/lv/veselibu-ietekmejoso-paradumu-petijumi>
European Statistical Office (EUROSTAT) European Health Interview Survey (EHIS) 2019 dati. Iegūts no: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/popul?lang=en&subtheme=hlth.hlth_det.hlth_alc&display=list&sort=category&extractionId=hlth_ehis_al3e [sk.03.08.2023.]

Putniņa, A., Brants, M. 2021. Atkarību izraisošo vielu lietošanas izplatība iedzīvotāju vidū 2020.gadā. Slimību profilakses un kontroles centrs. 6 Iegūts no: <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/15536/download> [sk.03.06.2023.]

Latvijas iedzīvotāja, kas alkoholu lieto riskantā veidā* portrets

Vīrietis
Vecumā no 45-54 gadiem
Sarunvaloda ģimenē - latviešu
Ar nepabeigtu vidējo izglītību
Regulāri smēķē un arī draugi smēķē
Lieto alkoholu riskantā veidā vidēji 10 dienas gadā (vīrieši 15 dienas, sievietes 4 dienas)

Vienā iedzeršanas epizodē, noteiktā laika periodā izdzerti vismaz 60 grami absolūtā alkohola tiek definēti kā riskanta alkohola lietošana.

60 grami absolūtā alkohola (48 grami sievietēm) tiek pieņemti kā sliekšnis intoksikācijai. Riskanta alkohola lietošana rada tūlītēju negatīvu ietekmi uz veselību, paaugstina traumu un vardarbības risku, veicina riskantu seksuālu uzvedību, var izraisīt akūtu saindēšanos. Šāds alkohola lietošanas veids paaugstina arī hronisku saslimšanu, t.sk., kognitīvu traucējumu, sirds un aknu slimību, vēža attīstības risku. Tāpat var radīt arī nevēlamas sociālās sekas.

Pēc Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma datiem, 15-74 gadus vecu iedzīvotāju vidū alkohola lietošanai riskantā veidā ir vērojama tendence samazināties. Riskantā veidā alkoholu lieto, galvenokārt, vīrieši. Vairāk nekā 50% Latvijas vīriešu 2022.gadā ir lietojuši vismaz sešdesmit gramus absolūtā alkohola vienā iedzeršanas epizodē, īpaši vecuma grupā no 35-44 gadiem, kurā šādi lietotāji bijuši gandrīz 60%. Vērtējot reģionālā griezumā, 2020. gada Atkarību izraisīto vielu lietošanas pētījuma dati liecina, ka no alkohola lietotājiem Vidzemē dzīvojošie respondenti visbiežāk (51%) norādījuši, ka pēdējā gada laikā vismaz reizi alkoholu ir lietojuši riskanti. Savukārt Pierīgā un Latgalē šādu respondentu bijis vismazāk – attiecīgi 36% un 37%.

* Riskanta alkohola lietošana - vismaz 60 grami absolūtā alkohola vīriešiem un 48 grami absolūtā alkohola sievietēm vienā iedzeršanas epizodē.

**Pēc starptautiskās neiropsihiatriskās intervijas M.I.N.I. (angl. *Mini-International Neuropsychiatric Interview*)

***Pētījuma respondenti grupā pēc ienākumu līmeņa "601 EUR un vairāk" mēnesī uz vienu māsaimniecības locekli", kas konkrētajā pētījumā ir respondentu grupa ar augstāko ienākumu līmeni.

Avoti: Putniņa, A., Brants, M. 2021. Atkarību izraisīto vielu lietošanas izplatība iedzīvotāju vidū 2020.gadā. Slimību profilakses un kontroles centrs. Iegūts no: <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/15536/download> [sk.03.06.2023.]

Ķīvīte-Urtāne, A., Rancāns, E., Vinogradova, V. V., Kursīte, M., Libora, I. 2023. Pētījums par psihisko traucējumu un pašnāvnieciskas uzvedības izplatību Latvijā. Pētījuma ziņojums. LR Veselības ministrija. Iegūts no: <https://esparveselibu.lv/sites/default/files/2023-06/P%C4%93t%C4%ABjuma%20zi%C5%86ojums%20PDF%20.pdf> [sk.28.09.2023]

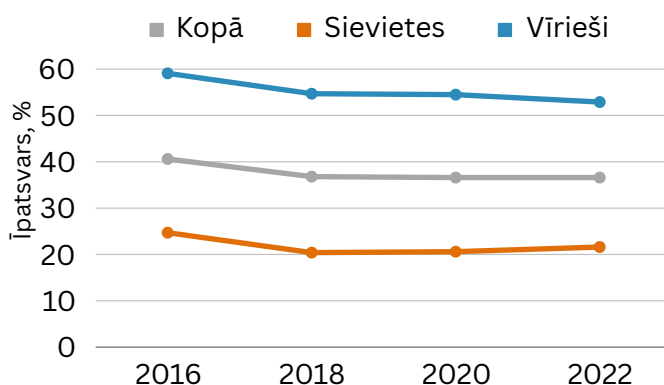
Grīnberga, D., Velika, B., Pudule, I., Gavare, I., Villeruša, A. Iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma dati. Slimību profilakses un kontroles centrs. Iegūts no: <https://www.spkc.gov.lv/lv/veselibu-ietekmejos-paradumu-petijumi>

World Health Organization. 2018. Global status report on alcohol and health 2018. World Health Organization. Iegūts no: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565639> [sk. 10.03.2023.]

Latvijas iedzīvotāja ar alkohola lietošanas traucējumiem (SSK-10: F10.10–F10.21) ** portrets

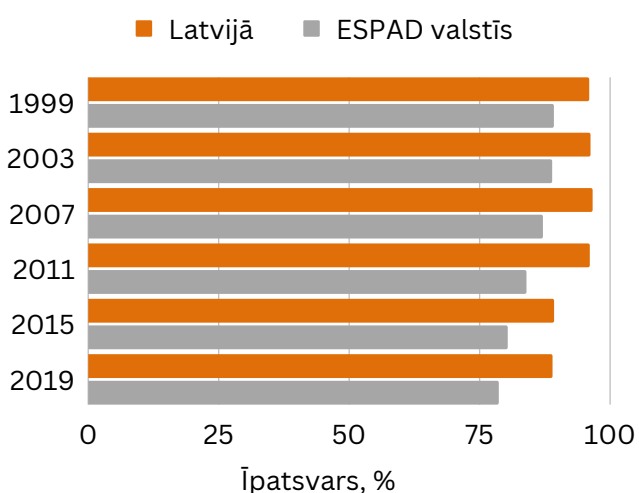
Vīrietis
Darbspējas vecumā
Dzīvo Rīgā
Ar sākumskolas vai pamatskolas izglītību
Ar augstāku ienākumu līmeni***

Pēdējā gada laikā vismaz sešdesmit gramu absolūtā alkohola vienā iedzeršanas epizodē lietojušo 15-74 gadus veco personu īpatsvars, pa dzimumiem

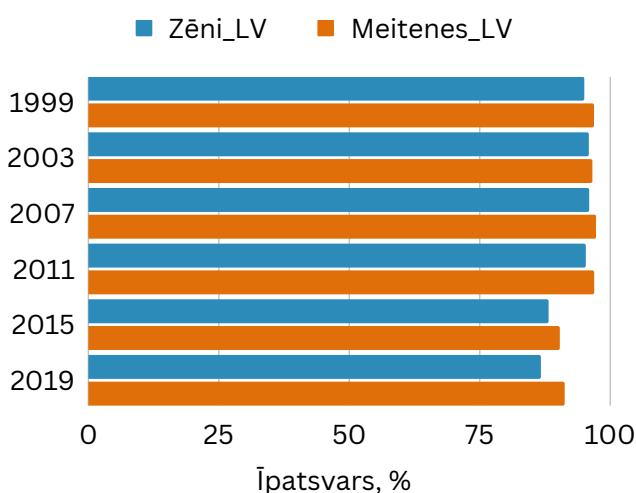

Alkohola lietošana pusaudžu gados var negatīvi ietekmēt veselību, izglītību un attiecības ar apkārtējiem. Neskatoties uz to, ka gandrīz visās Eiropas valstīs likumīgais alkohola iegādes vecums ir 18 gadi, tomēr lielākā daļa 15 - 16 gadus veco skolēnu ESPAD (no angļu valodas *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*, latviešu valodā – Eiropas skolu aptaujas projekts par alkoholu un citām narkotiskajām vielām) valstīs* savas dzīves laikā ir lietojuši alkoholu - 2019. gadā 79% skolēnu.

Dzīves laikā alkoholu lietojušo 15-16 gadus veco skolēnu īpatsvars (%) Latvijā un ESPAD valstīs

Dzīves laikā alkoholu lietojušo 15-16 gadus veco skolēnu īpatsvars (%) Latvijā, pa dzimumiem

Latvijā alkoholu dzīves laikā lietojušo 15-16 gadīgu skolēnu īpatsvars pēc 2011. gada ir krietni sarucis, bet, salīdzinot ar ESPAD valstu vidējo rādītāju, bijis augsts – 2019. gadā kaut reizi dzīvē alkoholu pamēģinājuši 89% skolēnu. Vērtējot dzimumu attiecību, pēdējos gados ir pieaudzis alkoholu dzīves laikā lietojušo meiteņu īpatsvars. Vecums, kurā alkohols mēģināts pirmo reizi, lielākoties, ir 12-15 gadi, tomēr 11% skolēnu pirmā alkohola lietošana pieredze ir bijusi agrā bērnībā – 9 gadu vecumā vai agrāk.

Pēc ESPAD pētījuma datiem par iespēju iegūt alkoholiskos dzērienus, 2019. gadā lielākajai daļai skolēnu (gandrīz 80%) Latvijā, tāpat arī citās ESPAD valstīs, alkohols ir viegli vai ļoti viegli pieejams, ja vien to vēlētos. Salīdzinot ar 2015. gada pētījuma datiem, šis rādītājs ir palielinājies, lai gan iepriekš tam bija tendence samazināties

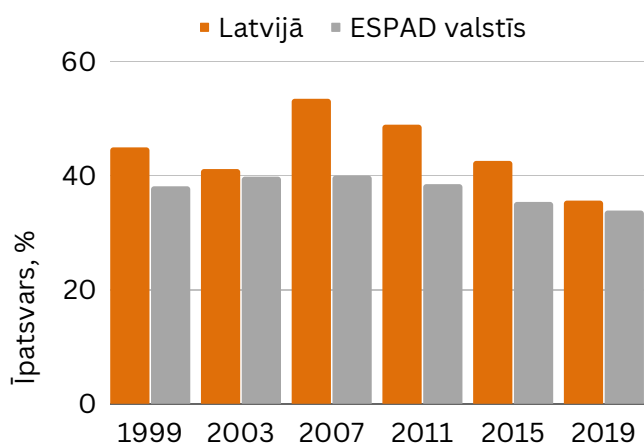

* Eiropas skolu aptaujas projekta par alkoholu un citām narkotiskajām vielām dalībvalstis. 2019. gada aptaujā piedalījās 35 valstis.

Avoti: ESPAD datu portāla dati. Iegūts no: <https://data.espad.org> [sk. 27.09.2023.]

Žabko, O., Kļave, E., Kriķe, L. 2020. ESPAD 2019 Atkarību izraisošo vielu lietošanas paradumi un tendences skolēnu vidū. Slimību profilakses un kontroles centrs. Iegūts no: <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/6109/download> [sk.21.03.2023.]

Pēdējo 30 dienu laikā 60 gramu un vairāk a/a vienā iedzeršanas epizodē lietojušo 15-16 gadīgu skolēnu īpatsvars (%) Latvijā un ESPAD valstīs

ESPAD valstīs 2019. gadā vidēji vairāk nekā trešdaļa (37%) 15-16 gadus veco skolēnu vismaz reizi pēdējo 30 dienu laikā alkoholu lietojuši riskantā veidā (vismaz 60 g a/a vienā iedzeršanas epizodē).

Lai arī vērojama pozitīva tendence samazināties alkoholu riskanti lietojušo skolēnu īpatsvaram, Latvijas rādītājs 2019. gadā joprojām ir virs ESPAD valstu vidējā rādītāja.

Līdz 2015. gadam zēni, biežāk, nekā meitenes norādījuši, ka alkoholu lietojuši riskantā veidā, bet 2019. gada ESPAD pētījums ir pirmais, kurā meiteņu īpatsvars, kas alkoholu lietojušas riskanti, bijis augstāks nekā zēnu - attiecīgi 32,9% zēniem un 38,3% meitenēm.

Centrālās statistikas pārvaldes Iedzīvotāju veselības pašnovērtējuma 2022. gada dati liecina, ka starp 16–24 gadus veciem jauniešiem vairāk nekā puse (53,7%) norādījuši, ka alkoholu nelieto vispār.

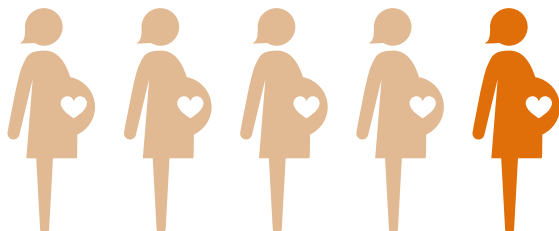
Attiecībā uz alkohola lietošanu iegūtais rezultāts ir vērtējams pozitīvi, tomēr tas ir signāls, ka uz atkarību izraisošu vielu lietošanu jāraugās plašāk, lai apzinātu vai alkohola lietošanu nav aizstājusi kādas citas atkarību izraisošas vielas lietošana.

Avoti: Avoti: ESPAD datu portāla dati. Iegūts no: <https://data.espad.org> [sk. 27.09.2023.]

Žabko, O., Kļave, E., Kriķe, L. 2020. ESPAD 2019 Atkarību izraisošo vielu lietošanas paradumi un tendences skolēnu vidū. Slimību profilakses un kontroles centrs. Iegūts no: <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/6109/download> [sk.21.03.2023.]

Centrālā statistikas pārvalde. 2023. Iedzīvotāju veselības pašnovērtējums Latvijā 2022. gadā. Iegūts no: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2023-02/Nr_07_Veselibas_pasvertejums_Latvija_2022_%2823_00%29_LV.pdf [sk. 20.08.2023]

Vidēji katrā sestā sievietē Eiropā lieto alkoholu grūtniecības laikā. Pētījuma par alkohola un citu atkarību izraisošo vielu lietošanu grūtniecības laikā dati liecina, ka Latvijā alkoholu kaut reizi grūtniecības laikā 2022.gadā lietojušo sieviešu īpatsvars ir 19% jeb gandrīz katrā piektā grūtniece.

Pirmajā grūtniecības trimestrī 14% aptaujāto sieviešu lietojušas alkoholu, īpatsvaram samazinoties līdz 6% otrajā trimestrī un 8% trešajā trimestrī. Visbiežāk pirmajā grūtniecības trimestrī lietots vīns (11%) un alus (5%).

Ņemot vērā augsto neatbildējušo dalībnieču procentu, faktiskais lietojušo īpatsvars, visdrīzāk, ir augstāks.

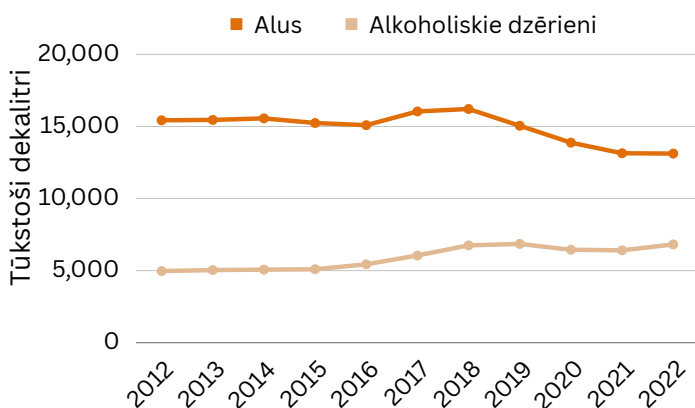
Vairāk nekā pusei (53%) alkoholu lietojušo grūtnieču neviens nav ieteicis grūtniecības laikā pārtraukt alkohola lietošanu.

80% respondētāju uzskata, lai neiespaidotu grūtniecības gaitu un nekaitētu gaidāmā bērna veselībai, alkohola lietošana grūtniecības laikā nav pieļaujama vispār.

Alkoholisko dzērienu aprīte

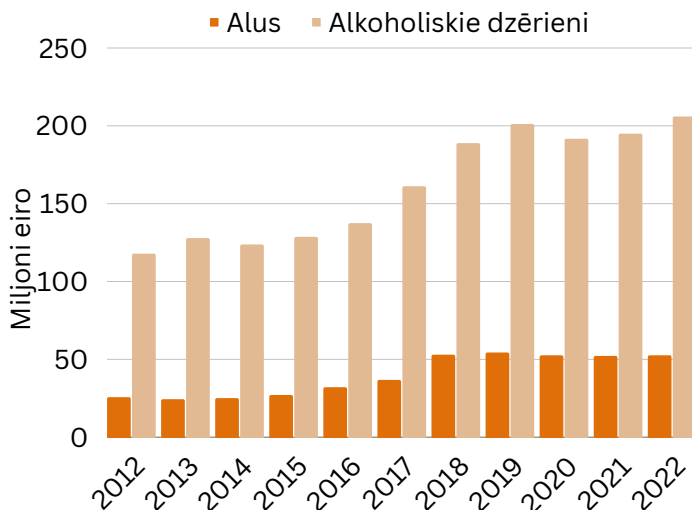
Pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem, alkohola ražošanai Latvijā (alkoholiskie dzērieni un alus) ilgstoši bija vērojama lejupejoša tendence, tomēr pēdējo trīs gadu laikā ir pieaudzis gan saražoto alkoholisko dzērienu, gan alus daudzums - 2022. gadā sasniedzot 8 727 tūkst. dekalitrus saražotā alus un 6 416 tūkst. dekalitrus alkoholisko dzērienu. 2022. gadā Latvijā etilspirts saražots 435 tūkst. dekalitru absolūtā alkohola, kas ir par 315 tūkst. dekalitru absolūtā alkohola jeb par 42% mazāk kā 2021. gadā.

Patēriņam Latvijā nodotie alkoholiskie dzērieni un alus (tūkst. dekalitri) 2012.-2022.gadā

Alkoholisko dzērienu apjoms, kas nodots patēriņam Latvijā, un to struktūra, ņemot vērā piemērojamās akcīzes nodokļa likmes, ir vieni no būtiskākajiem rādītājiem, kas vistiešākajā veidā ietekmē akcīzes nodokļa ieņēmumus valsts budžetā. Par vairāk nekā 6% 2022. gadā pieaudzis patēriņam Latvijā nodoto alkoholisko dzērienu daudzums, arī vērtējot pēc absolūtā alkohola satura dzērienos. 2022. gadā ievērojami palielinājies patēriņam Latvijā nodotā liķiera – par 19,2%, viskija (14,2%) un raudzēto dzērienu (14,1%) daudzums, salīdzinot ar 2021. gada datiem. Patēriņam Latvijā nodotā alus daudzumam ir vērojama tendence samazināties.

Alkoholisko dzērienu (bez alus) un alus akcīzes nodokļa (milj. EUR) ieņēmumi 2012.-2022.gadā

2022. gadā akcīzes nodokļa ieņēmumi par alkoholiskajiem dzērieniem (neskaitot alu) bija 206,0 miljoni EUR, kas ir par 11,0 miljoniem EUR jeb 5,6% vairāk kā 2021. gadā. Savukārt pēdējos trīs gados iekasētais akcīzes nodoklis par alu ir mainījies minimāli – 2022.gadā tas pieaudzis vien par 0,7%, salīdzinot 2021. gadu.

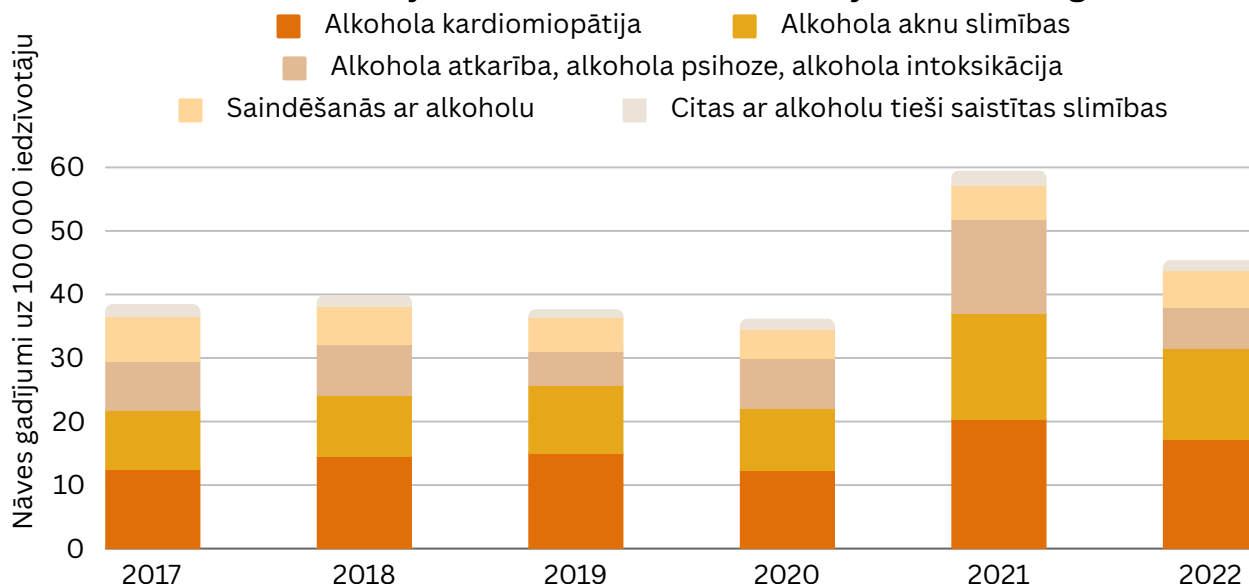
Slimību profilakses un kontroles centrs

Alkoholisko dzērienu lietošanas sekas

Pasaulē katru gadu 3 miljoni cilvēku mirst alkohola lietošanas izraisītā kaitējuma dēļ, kas veido 5,3% no visiem nāves gadījumiem. Vecuma grupā no 20 līdz 39 gadiem vidēji 13,5% no visiem nāves gadījumiem ir alkohola izraisīti. PVO Eiropas reģionā alkohola lietošana ik gadu izraisa gandrīz miljonu nāves gadījumu, kā arī būtiski palielina traumu un ievainojumu risku. Savukārt ES valstīs 2019. gadā alkohola lietošana izraisīja aptuveni 295 000 nāves gadījumu.

Ar alkohola lietošanu tieši un daļēji saistīti nāves cēloņi un potenciāli zaudētie mūža gadi ir galvenie rādītāji, kas tiek izmantoti, lai vērtētu alkoholisko dzērienu lietošanas sekas.

Mirstība no saslimšanām, kas tieši saistītas ar alkohola lietošanu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju vidū uz 100 000 iedzīvotāju 2017.-2022.gadā

Pēdējo gadu laikā augstākā **mirstība no saslimšanām, kas tieši saistītas ar alkohola lietošanu**, reģistrēta 2021. gadā - miris 941 Latvijas iedzīvotājs, jeb 59,4 nāves gadījumi uz 100 000 iedzīvotāju 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju vidū. 2022. gadā mirstība, salīdzinot ar 2021. gadu, ir samazinājusies (45,4 gadījumi uz 100 000 iedzīvotāju), tomēr rādītājs joprojām ir augstāks, nekā tika reģistrēts pirms COVID-19 pandēmijas. Biežākie tieši ar alkohola lietošanu saistītie nāves cēloņi ir alkohola kardiomiopātija un alkohola aknu slimības. 2022. gadā minētie nāves cēloņi kopējā tieši ar alkohola lietošanu nāves cēloņu struktūrā sastādīja 69,3%.

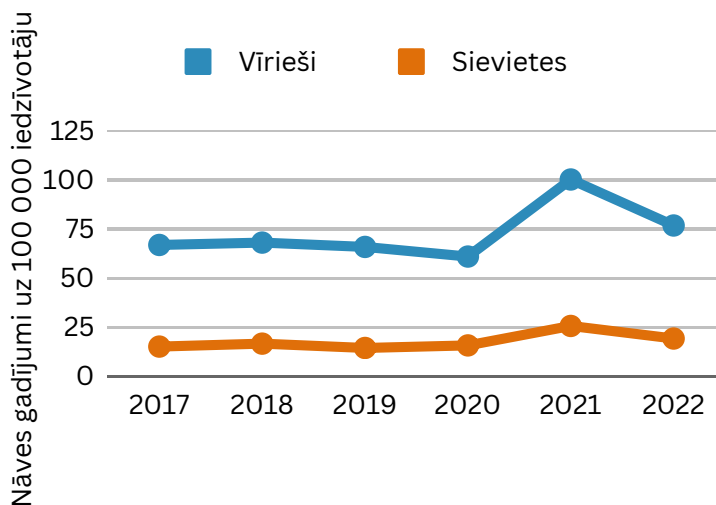
Avoti: OECD/European Union (2022), Health at a Glance: Europe 2022: State of Health in the EU Cycle, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/507433b0-en>. [sk. 22.03.2023.]

World Health Organization. 2018. Alcohol key facts. World Health Organization. Iegūts no: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/alcohol> [sk. 26.08.2023.]

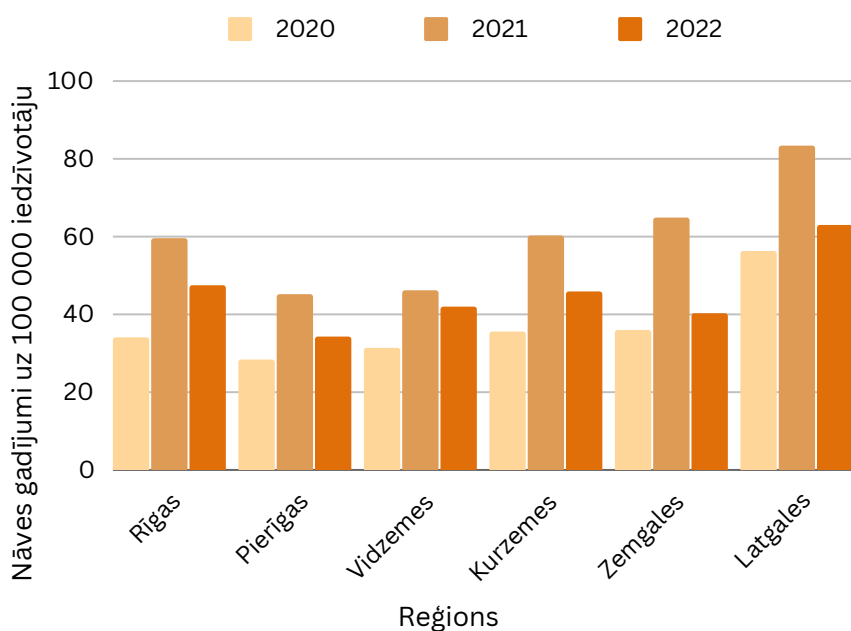
Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze; dati aktualizēti 14.09.2023.

Vērtējot mirstību dzimuma grupās, mirstība no saslimšanām, kas tieši saistītas ar alkohola lietošanu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju vidū uz 100 000 iedzīvotāju ir ievērojami augstāka vīriešiem - 76,8 nāves gadījumi uz 100 000 iedzīvotāju, kamēr sievietēm tie bijuši 19,3 nāves gadījumi uz 100 000 iedzīvotāju 2022. gadā. Vīriešiem biežākais ar alkohola lietošanu saistītais nāves cēlonis ir alkohola kardiomiopātija, savukārt sievietēm tās ir alkohola aknu slimības.

Mirstība no saslimšanām, kas tieši saistītas ar alkohola lietošanu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju vidū uz 100 000 iedzīvotāju 2017.-2022.gadā, pa dzimumiem

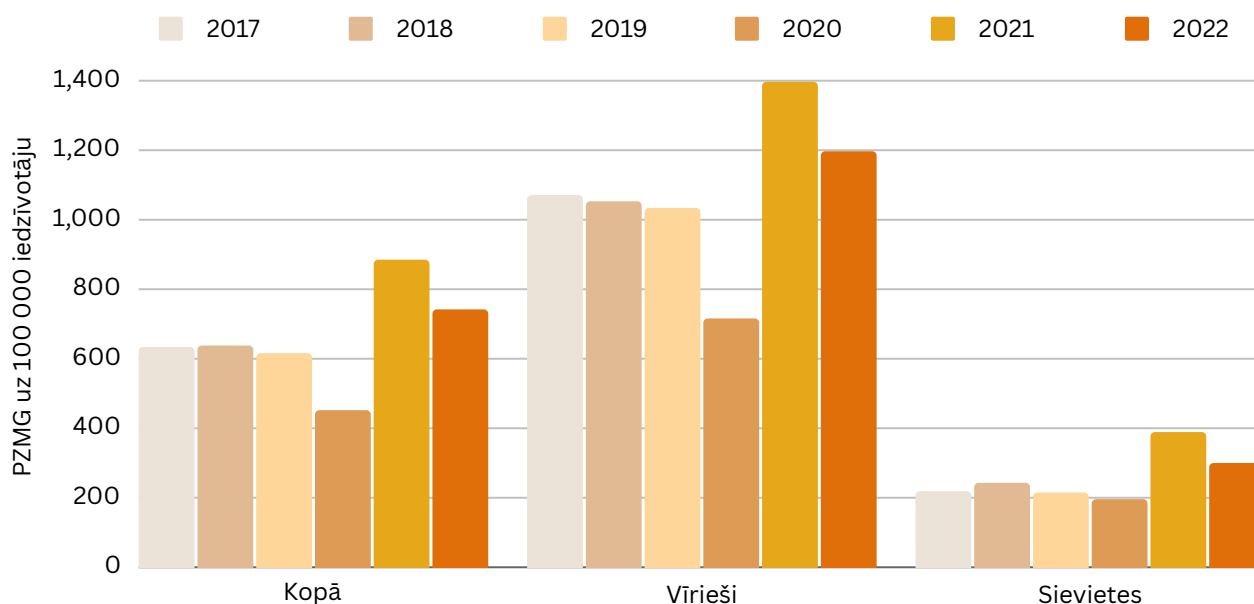

Mirstība no saslimšanām, kas tieši saistītas ar alkohola lietošanu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju vidū uz 100 000 iedzīvotāju 2020.- 2022.gadā, pa reģioniem

Mirstība no saslimšanām, kas tieši saistītas ar alkohola lietošanu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju vidū, pēdējo gadu laikā augstākā bijusi Latgales reģionā, 2021. gadā sasniedzot 63 nāves gadījumus uz 100 000 iedzīvotāju. Zemākie rādītāji 2022. gadā ir reģistrēti Pierīgas un Zemgales reģionos.

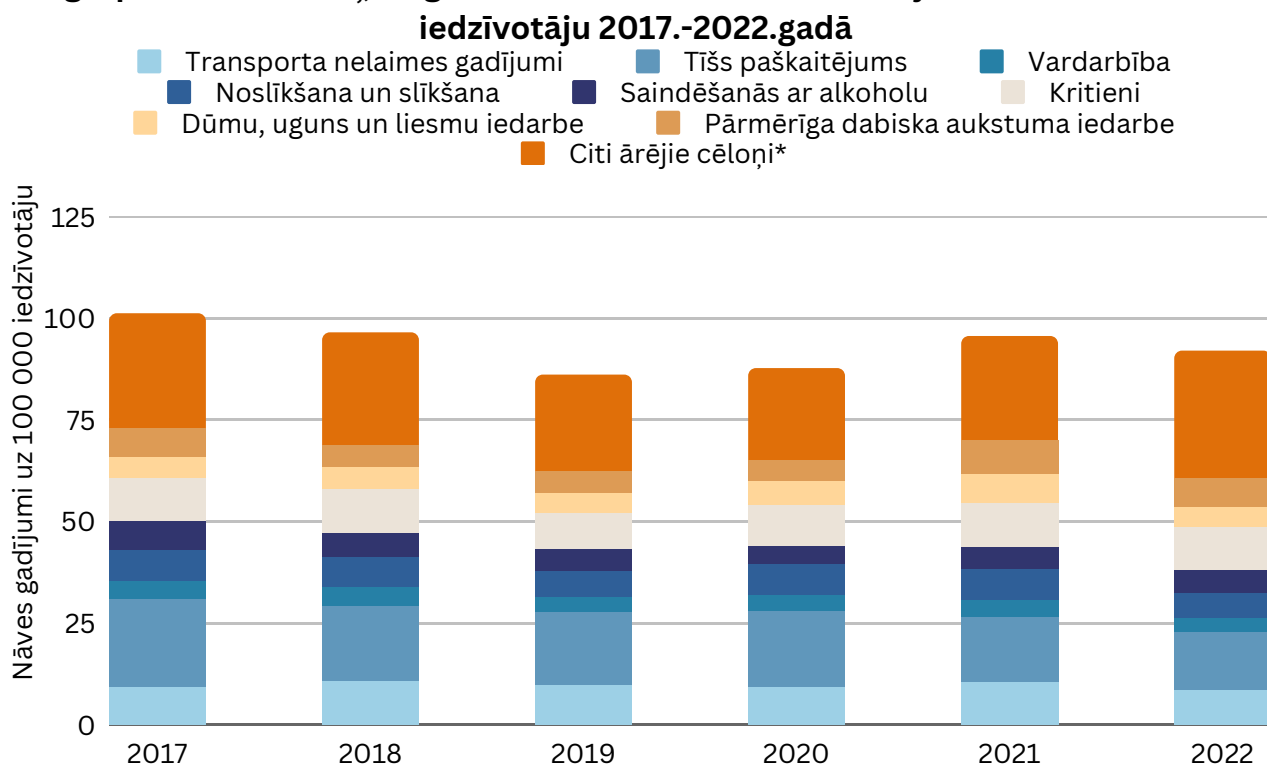
Ar alkohola lietošanu tieši saistītu nāves cēloņu dēļ potenciāli zaudētie mūža gadi uz 100 000 iedzīvotāju 15-64 gadu vecuma grupā 2017. – 2022.gadā, pa dzimumiem

SPKC aprēķini par 2022. gadu rāda, ka ar alkohola lietošanu tieši saistītu nāves cēloņu dēļ potenciāli zaudētie mūža gadi vecuma grupā no 15-64 gadiem ir 742 zaudēti mūža gadi uz 100 000 iedzīvotāju jeb 11,8% (2021. gadā – 12,9%) no visiem potenciāli zaudētajiem mūža gadiem. Absolūtos skaitļos tie ir 8 796 ar alkohola lietošanu tieši saistīti potenciāli zaudēti mūža gadi. Dzimuma grupās 2022. gadā vīriešiem relatīvais potenciāli zaudēto mūža gadu skaits 15-64 gadu vecumā grupā bijis vairāk nekā par 800 mūža gadiem augstāks, nekā sievietēm, attiecīgi – 1 197 ar alkohola lietošanu tieši saistītie potenciāli zaudētie mūža gadi (15-64 g.v.) uz 100 000 iedzīvotāju vīriešiem un 300 sievietēm. Potenciāli zaudētie mūža gadi līdz 64 gadu vecumam uz 100 000 iedzīvotāju raksturo priekšlaicīgu mirstību, novēršamus nāves cēloņus, kā arī sociāli ekonomiskos zaudējumus.

Mirstība ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu (SSK-10 diagnožu grupa V01-Y89) dēļ ir mirstība, kuras tiešais cēlonis nav alkohola lietošana, tomēr tas var būt veicinošais faktors.

Mirstība ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu (SSK-10 diagnožu grupa V01-Y89) dēļ, 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju vidū uz 100 000

2022. gadā ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu dēļ miruši 1449 Latvijas iedzīvotāji. Salīdzinot ar 2021. gadu, mirstība ir samazinājusies, 2022. gadā nokritoties līdz 91,8 nāves gadījumiem uz 100 000 iedzīvotāju 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju vidū. Biežākie ar alkohola lietošanu daļēji saistītie ārējie nāves cēloņi ir tīšs paškaitējums, kritieni un transporta nelaimes gadījumi.

Vērtējot mirstību dzimuma grupās, tāpat kā tieši ar alkohola lietošanu saistīta mirstība, arī mirstība ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu ir ievērojami augstāka vīriešiem. 2022. gadā vīriešu mirstība bijusi 145,6 nāves gadījumi uz 100 000 iedzīvotāju 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju vidū, savukārt sievietēm tā bijusi 47,1 nāves gadījums uz 100 000 iedzīvotāju. Biežākais ar alkohola lietošanu daļēji saistītais ārējais nāves cēlonis vīriešiem ir tīšs paškaitējums, bet sievietēm – kritieni.

*Citi ārējie nāves cēloņi atbilstoši SSK-10 diagnožu grupām:

- W20-W64 – nedzīvu mehānisku spēku iedarbe, dzīvu būtņu mehāniska iedarbe;
- W75-W99 – citas situācijas ar elpošanas apdraudējumu, elektriskās strāvas, radiācijas, ekstremālas apkārtējā gaisa temperatūras un spiediena iedarbības;
- X10-X59 – saskare ar karstumu un karstām vielām (X10- X19), saskare ar indīgiem dzīvniekiem un augiem (X20-X29), dabas spēku iedarbe (X30-X39, izņemot X31), nejauša saindēšanās un indīgu vielu iedarbe (X40-X49) – izņemot X45 – nejauša saindēšanās ar alkoholu, pārpūlēšanās, ceļojumu grūtības un trūkums (X50-X57), citu un neprecizētu faktoru nejauša iedarbe (X58-X59);
- Y10-Y89 – negadījums ar neprecizētu nodomu (Y10-Y34, izņemot Y15 un Y21), likuma sankcionēta darbība un karadarbība (Y35-Y36), ārstnieciskās aprūpes komplikācijas (Y40-Y84), slimību un nāves cēloņu sekas (Y98-Y89), papildfaktori, kas attiecas uz citur klasificētiem slimības un nāves cēloņiem (Y90-Y98).

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze; dati aktualizēti 14.09.2023.

Ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu (SSK-10 diagnožu grupa V01-Y89) dēļ mirušu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols, 2020. - 2022. gadā

Nāves cēlonis	SSK-10 kods	2020			2021			2022		
		Mirušo īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols (%)	t.sk. mirušo īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols ≤1.50‰ (%)	t.sk. mirušo īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols ≥1.51‰ (%)	Mirušo īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols (%)	t.sk. mirušo īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols ≤1.50‰ (%)	t.sk. mirušo īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols ≥1.51‰ (%)	Mirušo īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols (%)	t.sk. mirušo īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols ≤1.50‰ (%)	t.sk. mirušo īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols ≥1.51‰ (%)
Transporta nelaimes gadījumi	V01-V99	45.1	24.6	75.4	43.9	31.9	68.1	37.9	20.0	80.0
Tišs paškaitējums	X60-X84	45.3	41.5	58.5	41.7	49.5	50.5	36.2	43.2	56.8
Vardarbība	X85-Y09	71.9	17.4	82.6	72.3	25.5	74.5	60.0	27.3	72.7
Noslīkšana un slīkšana	W65-W74, Y21	69.2	37.3	62.7	71.3	19.5	80.5	69.5	22.7	77.3
Saindēšanās ar alkoholu	X45, Y15	78.4	0.0	100.0	67.1	3.5	96.5	71.7	0.0	100.0
Kritieni	W00-W19	11.9	36.8	63.2	13.6	17.4	82.6	13.8	39.1	60.9
Dūmu, uguns un liesmu iedarbe	X00-X09	63.4	13.6	86.4	53.5	29.5	70.5	51.3	12.8	87.2
Pārmērīga dabiska aukstuma iedarbe	X31	42.7	40.0	60.0	54.9	26.0	74.0	43.0	32.7	67.3
Citi ārējie cēloņi*		30.2	34.5	65.5	25.4	35.0	65.0	28.9	40.6	59.4
Kopā		43.6	29.2	70.8	41.6	29.1	70.9	38.0	28.5	71.5

*Citi ārējie nāves cēloņi atbilstoši SSK-10 diagnožu grupām:

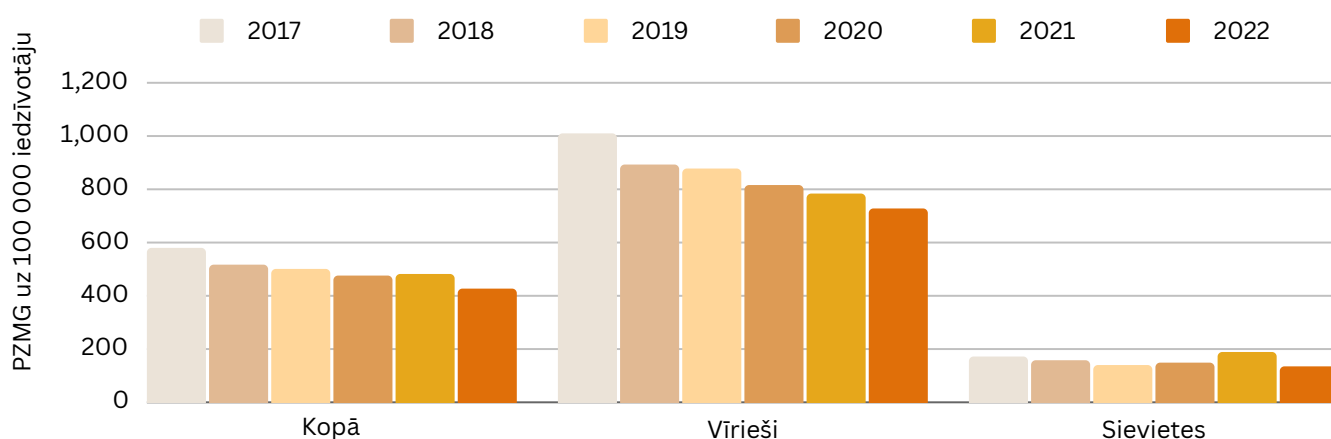
- W20-W64 – nedzīvu mehānisku spēku iedarbe, dzīvu būtņu mehāniska iedarbe;
- W75-W99 – citas situācijas ar elpošanas apdraudējumu, elektriskās strāvas, radiācijas, ekstremālas apkārtējā gaisa temperatūras un spiediena iedarbības;
- X10-X59 – saskare ar karstumu un karstām vielām (X10- X19), saskare ar indīgiem dzīvniekiem un augiem (X20-X29), dabas spēku iedarbe (X30-X39, izņemot X31), nejauša saindēšanās un indīgu vielu iedarbe (X40-X49) – izņemot X45 – nejauša saindēšanās ar alkoholu, pārpūlēšanās, ceļojumu grūtības un trūkums (X50-X57), citu un neprecizētu faktoru nejauša iedarbe (X58-X59);
- Y10-Y89 – negadījums ar neprecizētu nodomu (Y10-Y34, izņemot Y15 un Y21), likuma sankcionēta darbība un karadarbība (Y35-Y36), ārstnieciskās aprūpes komplikācijas (Y40-Y84), slimību un nāves cēloņu sekas (Y98-Y89), papildfaktori, kas attiecas uz citur klasificētiem slimības un nāves cēloņiem (Y90-Y98).

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze; dati aktualizēti 14.09.2023.

Analizējot ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu dēļ mirušu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju īpatsvaru, kuru asinīs atrasts alkohols, secināms, ka 2022. gadā gandrīz 40% nāves gadījumu kā veicinošais faktors varētu būt bijis alkohols, no tiem vismaz 70% gadījumu mirušā asinīs konstatētas vairāk nekā 1,5 promiles alkohola, kas liecina par reibuma stāvokli. Jāņem vērā, ka ne visiem mirušajiem tiek ņemti asins paraugi, līdz ar to var pieņemt, ko faktiski ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu dēļ mirušu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols, ir augstāks.

2022. gadā to noslīkušo un slīkušo mirušo personu īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols ir ļoti augsts – 69,5%, t.sk. 77,3% mirušo asinīs alkohola saturs pārsniedzis 1,5 promiles. 60% sasniedz arī vardarbīgā nāvē mirušo personu īpatsvars, kuru asinīs atrasts alkohols. Tišs paškaitējums alkohola reibumā ir veikts vairāk nekā 36,2% gadījumu un redzams, ka arī to mirušo, kuru asinīs ir konstatēts nosacīti zems alkohola līmenis (līdz 1,51 promilei) proporcija ir salīdzinoši augsta.

Ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu dēļ potenciāli zaudētie mūža gadi uz 100 000 iedzīvotāju 15-64 gadu vecuma grupā 2017. – 2022. gadā, pa dzimumiem

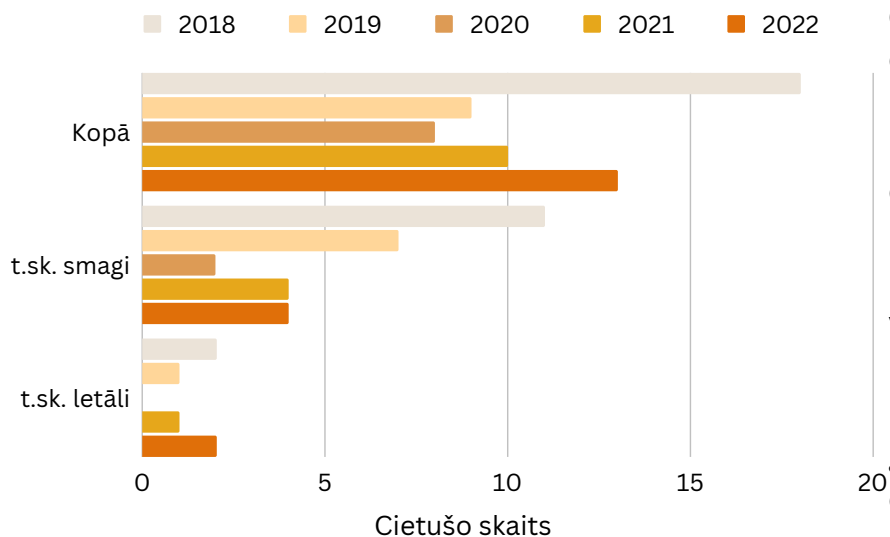
SPKC aprēķini par 2022. gadu rāda, ka ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu dēļ mirušu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju potenciāli zaudētie mūža gadi vecuma grupā no 15-64 gadiem sastāda 427 zaudētus mūža gadus uz 100 000 iedzīvotāju jeb 6,8% (2021. gadā – 7%) no visiem potenciāli zaudētajiem mūža gadiem. Absolūtos skaitļos tie ir 5063 ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu dēļ potenciāli zaudēti mūža gadi. Dzimuma grupās 2022. gadā vīriešiem relatīvais potenciāli zaudēto mūža gadu skaits 15-64 gadu vecumā grupā ir bijis augstāks, nekā sievietēm, attiecīgi – 728 ar alkohola lietošanu tieši saistītie potenciāli zaudētie mūža gadi (15-64 g.v.) uz 100 000 iedzīvotāju vīriešiem un 135 sievietēm.

Pētnieki ir modelējuši, kāds ir visu ar alkohola lietošanu saistīto nāves gadījumu īpatsvars, ko varētu novērst, ja PVO Eiropas reģiona valstis ieviestu minimālo nodokļa līmeni 15% apmērā no alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecības cenām, pieņemot, ka vienas alkohola vienības vidējā cena būtu vienāda, neatkarīgi no dzēriena veida (izlīdzināšana). Ieviešot 15% minimālo nodokļa daļu ar izlīdzināšanas principu, gada laikā varētu novērst 24,2% no visiem ar alkohola lietošanu saistītiem nāves gadījumiem PVO Eiropas reģionā un 26,8% no visiem ar alkohola lietošanu saistītiem nāves gadījumiem Latvijā.

Avoti: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze; dati aktualizēti 14.09.2023.

World Health Organization. 2022. How many lives could be saved in the Baltic states with a minimum level of alcohol tax? legūts no: <https://cdn.who.int/media/docs/librariesprovider2/country-sites/briefing-note-alocol-tax-eng.pdf?>

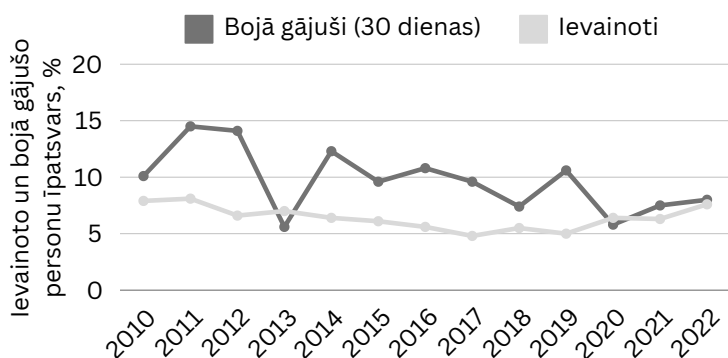
Alkohola reibumā nelaimes gadījumos darba vietās cietušo skaits absolūtos skaitļos 2018.-2022.gadā

Atbilstoši Valsts darba inspekcijas datiem, 2022. gadā nelaimes gadījumos darbā alkohola reibumā cietuši 13 cilvēki, jeb 0,8% no kopējā nedrošas cilvēka rīcības dēļ darba vietā cietušo skaita. Pēc nelaimes gadījumu skaita krituma 2020. gadā, ir vērojams cietušo skaita, kuri bijuši alkohola reibumā, pieaugums. 2022. gadā no visiem nedrošas cilvēka rīcības dēļ darba vietā mirušajiem, 18,2% bijuši alkohola reibumā.

Saskaņā ar Eiropas Komisijas aplēsēm, 25% no visiem ceļu satiksmes negadījumiem Eiropas Savienībā ir saistīti ar alkohola lietošanu.

Ceļu satiksmes negadījumos, kur vismaz viens transportlīdzekļa vadītājs bijis reibumā (bez velosipēdistiem un mopēdistiem) ievainoto un bojā gājušo personu īpatsvars (%)

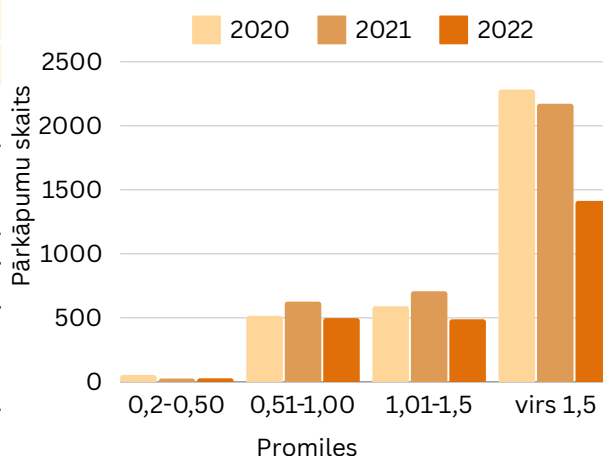

Atbilstoši Ceļu satiksmes drošības direkcijas (turpmāk – CSDD) datiem, 2022. gadā reģistrēti 954 ceļu satiksmes negadījumi, kuros vismaz vienam vadītājam konstatēts reibums. Būtiski, CSNg, kuros vismaz vienam vadītājam konstatēts reibums ar cietušajiem īpatsvars no kopējā CSNg skaita ir ar tendenci palielināties un 2022.gadā tie bija 6,7% no visiem CSNg ar cietušajiem.

2022.gadā ceļu satiksmes negadījumos, kuros vismaz viens vadītājs bijis reibumā, ievainotas 306 personas, tajā skaitā 17% ar smagiem ievainojumiem. 2022. gadā ceļu satiksmes negadījumos, kuros vismaz viens vadītājs bijis reibumā, bojā gājušas 9 personas un īpatsvaram no kopējā CSNg bojā gājušo skaita pēdējos gados ir vērojama tendence palielināties. Tāpat tendence palielināties vērojama arī ceļu satiksmes negadījumos, kur vismaz viens transportlīdzekļa vadītājs bijis reibumā, ievainoto īpatsvaram - 2022. gadā īpatsvars no kopējā ceļu satiksmes negadījumos ievainoto skaita ir 7,6%.

	Negadījumu skaits, kur vadītājs bijis alkohola reibumā		
	2020	2021	2022
Automašīnas	733	808	949
Skrejriteņi	23	71	100

Administratīvie pārkāpumi, kas saistīti ar transportlīdzekļa vadīšanu alkohola reibumā 2020.-2022.gadā

Valsts policijas dati liecina, ka 2022. gadā reģistrēts ievērojams skaits administratīvo pārkāpumu, kas saistīti ar transportlīdzekļa vadīšanu alkohola reibumā – 2429 par transportlīdzekļa vadīšanu, 1237 par velosipēdu vai mopēdu vadīšanu, un 478 par elektroskrejriteņu vadīšanu alkohola reibumā.

Līdz ar elektroskrejriteņu pieejamības palielināšanos, ir pieaudzis skrejriteņu vadītāju skaits, kas to vadījuši alkohola reibumā (2022. gadā – 478 administratīvie pārkāpumi). Tāpat dati liecina, ka kopš 2020. gada negadījumu skaits, kur elektroskrejriteņa vadītājs ir bijis alkohola reibumā, palielinājies četras reizes.

Avoti: Ceļu satiksmes drošības direkcijas statistikas dati. Iegūts no: <https://www.csdd.lv/celu-satiksmes-negadijumi/celu-satiksmes-negadijumu-skaits>, [sk.27.09.2023.]

Valsts policijas 2022. gada publiskais pārskats. Iegūts no: <https://www.vp.gov.lv/lv/media/15759/download?attachment>, [sk.29.08.2023]

Līdz ar grozījumiem Krimināllikumā, kas stājās spēkā 2022. gada 25. novembrī, noteikti bargāki sodi par sēšanos pie stūres reibuma stāvoklī. Krimināllikuma 262. pants papildināts:
Par transportlīdzekļa vadīšanu vai mācīšanu vadīt transportlīdzekli, ja izelpotā gaisa vai asins pārbaudē konstatētā alkohola koncentrācija asinīs pārsniedz 1,5 promiles, vai par transportlīdzekļa vadīšanu vai mācīšanu vadīt transportlīdzekli, atrodoties narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu, atņemot transportlīdzekļa vadīšanas tiesības uz pieciem gadiem. Kā arī konfiskācijai pakļauj noziedzīgu nodarījumu izdarījušai personai piederošu transportlīdzekli vai arī, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts ar transportlīdzekli, kas pieder citai personai, no noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas piedzen pilnu vai daļēju šā transportlīdzekļa vērtību.

2022. gadā uzsākti 4254 procesi par braukšanu reibumā. No tiem 2429 bijuši administratīvie procesi un 1825 kriminālprocesi - 1707 par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola reibumā bez vadītāja apliecības un 118 par transportlīdzekļa vadīšanu, kad konstatētā alkohola koncentrācija asinīs pārsniedz 1,5 promiles.

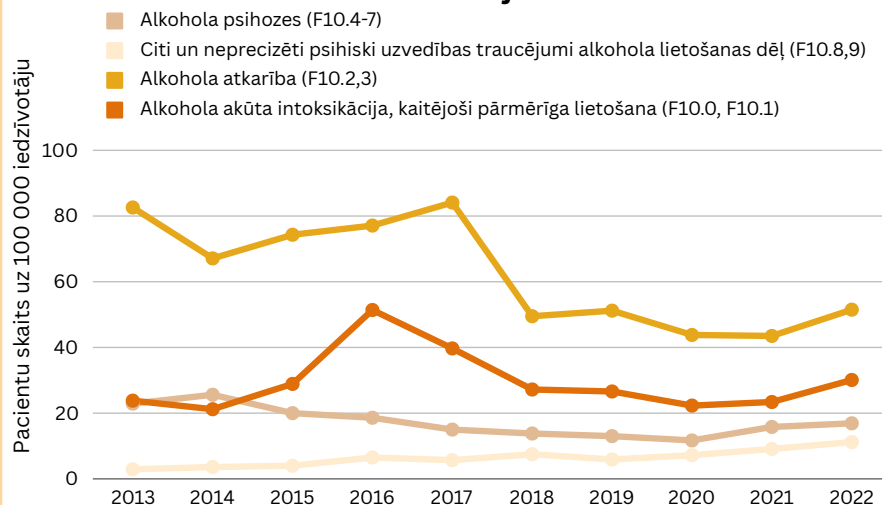

Avoti: Valsts policijas 2022. gada publiskais pārskats. Iegūts no: <https://www.vp.gov.lv/lv/media/15759/download?attachment>, [sk.11.08.2023]

Krimināllikums. 01.04.1999.. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., Nr. 199/200

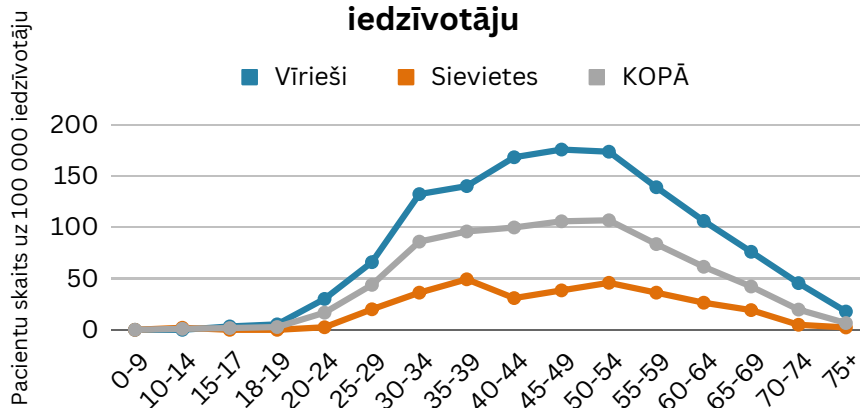
Pirmreizēji reģistrēto pacientu skaits sadalījumā pa diagnožu grupām 2013.-2022.gadā, uz 100 000 iedzīvotāju

Pirmreizēji reģistrēto (ārstēto) pacientu skaits - pacientu skaits, kuriem atskaites gadā pirmo reizi dzīvē ir reģistrēta ārstēšanās epizode ar konkrēto diagnozi. Sadalot pa diagnožu grupām, par pamatu tiek ņemta gada laikā pirmā noteiktā diagnoze ambulatorā vai stacionārā ārstēšanas epizodē.

Atbilstoši Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra par narkoloģiskajiem pacientiem datiem, 2022. gadā pirmreizēji reģistrēti (ārstēti) 2060 pacienti ar F10 diagnozi (SSK-10, Psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ). Gandrīz puse reģistrēto pacientu jeb 47% bijuši ar diagnozi alkohola atkarība (F10.2,3) un gandrīz 30% pacientu reģistrēti ar diagnozi alkohola akūta intoksikācija, kaitējoši pārmērīga lietošana (F10.0, F10.1). Līdzīga reģistrēto pacientu struktūra pa diagnožu grupām bijusi arī iepriekšējos gados. Kopš 2020. gada vērojams neliels pirmreizēji reģistrēto pacientu skaita uz 100 000 iedzīvotāju pieaugums.

Pirmreizēji reģistrēto pacientu skaits ar alkohola atkarību (F10.2, F10.3 pēc SSK-10) sadalījumā pa dzimumiem un vecuma grupām 2022.gadā, uz 100 000 iedzīvotāju

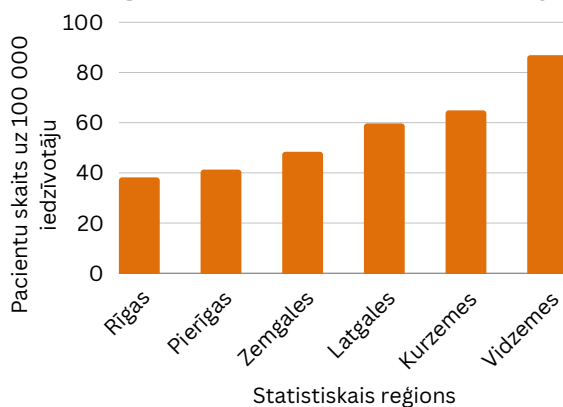

Ar alkohola atkarību pacienti visbiežāk pirmreizēji reģistrēti vecumā no 45-54 gadiem – virs 100 gadījumiem uz 100 000 attiecīgā vecuma iedzīvotāju, tomēr augsta saslimstība kopumā ir vērojama no 30 līdz pat 60 gadu vecumam.

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par narkoloģiskajiem pacientiem

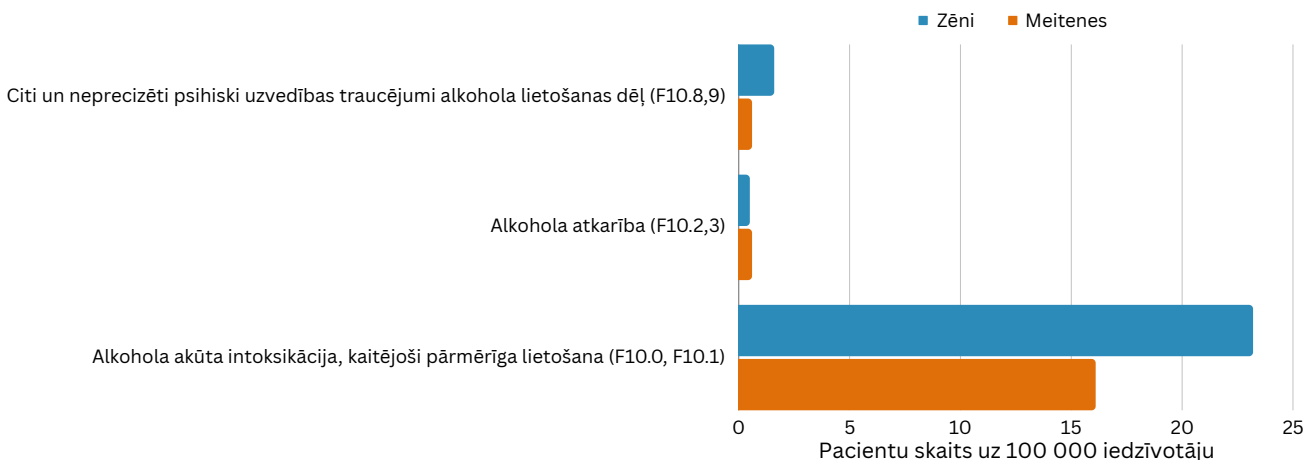
Reģistrēto pacientu skaits sadalījumā pa Latvijas statistiskajiem reģioniem uz 100 000 iedzīvotāju – pacientu skaits, kuriem atskaites gadā ir bijusi ārstēšanas epizode. Par pamatu tiek ņemta gada laikā pirmā noteiktā diagnoze. Rādītājs atspoguļo unikālo pacientu skaitu neatkarīgi no uzsākto ārstēšanas epizožu skaita. Pacienti sadalīti pa Latvijas statistiskajiem reģioniem, ņemot vērā pacienta deklarēto dzīvesvietu. Dzīvesvietas iedalījums veikts atbilstoši Ministru kabineta 2021. gada 7. decembra rīkojumam Nr. 911 "Par Latvijas Republikas statistiskajiem reģioniem un tajos ietilpstošajām administratīvajām vienībām".

Pirmreizēji reģistrēto pacientu skaits ar alkohola atkarību (F10.2, F10.3 pēc SSK- 10) sadalījumā pa reģioniem 2022. gadā, uz 100 000 iedzīvotāju

Vidzemes statistiskajā reģionā 2022. gadā pirmreizēji reģistrēto pacientu skaits ar alkohola atkarību uz 100 000 iedzīvotāju, bijis visaugstākais – 86,9 gadījumi, kamēr Rīgas statistiskajā reģionā tas bijis vien 38,2 gadījumi.

Pirmreizēji reģistrēto ārstēto bērnu (0-17 gadi) skaits uz 100 000 iedzīvotāju sadalījumā pa diagnožu grupām un dzimumiem 2022.gadā

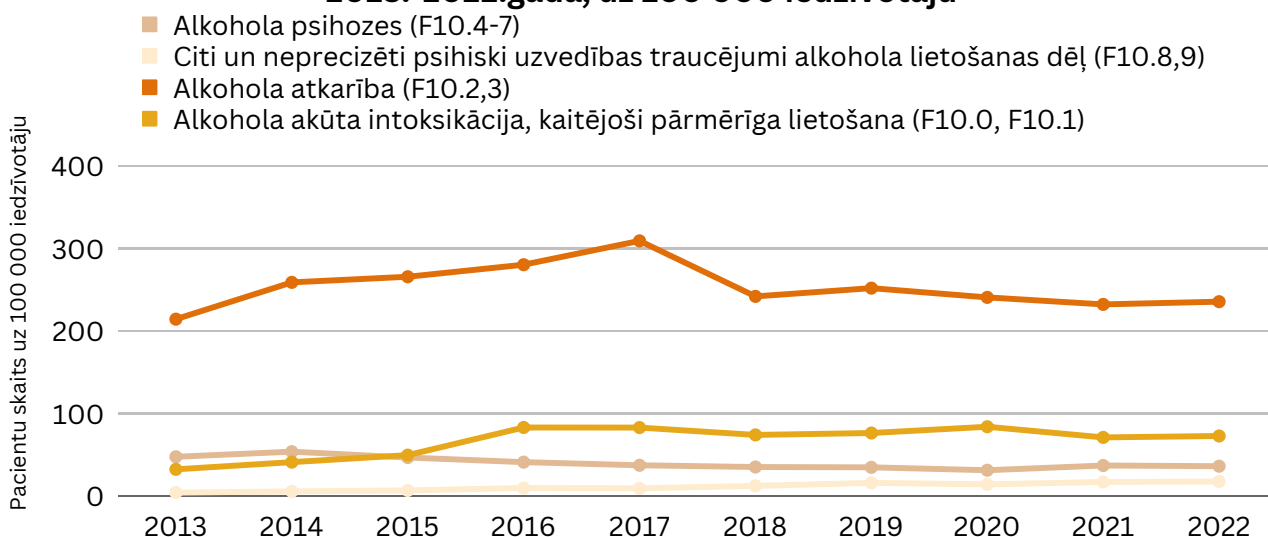
2022. gadā ārstēti 77 bērni ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ, vecumā no 0-17 gadiem. Lielākā daļa pirmreizēji reģistrēto ārstēto bērnu bijuši ar alkohola akūtu intoksikāciju un kaitējoši pārmērīgu lietošanu – 71 ārstēts pacients jeb 19,8 gadījumi uz 100 000 bērnu. Pirmreizēji ārstētie pacienti ir, galvenokārt, zēni.

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par narkoloģiskajiem pacientiem

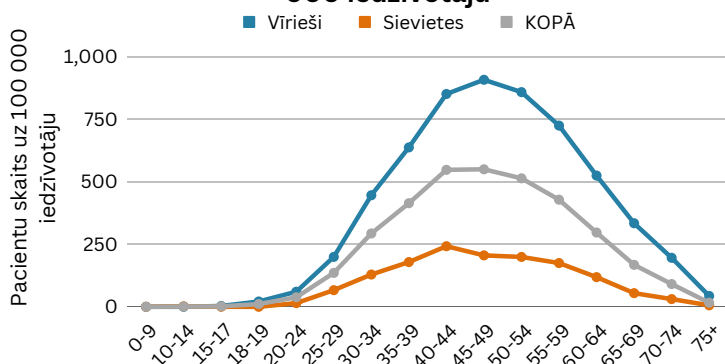
Gada laikā ārstēto pacientu skaits - pacientu skaits, kuriem atskaites gadā ir bijusi ārstēšanas epizode ar konkrēto diagnozi. Gadījumos, kad pacientam gada laikā ir bijušas vairākas ārstēšanas epizodes ar dažādām narkoloģiskajām diagnozēm, par pamatu tiek ņemta gada laikā pirmā noteiktā diagnoze ambulatorā vai stacionārā ārstēšanas epizodē. Tiek uzskaitīts pacientu skaits, nevis pacientam reģistrēto diagnožu skaits.

Atbilstoši Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra par narkoloģiskajiem pacientiem datiem 2022. gadā reģistrēti 6799 gada laikā ārstēti pacienti ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ, no kuriem vairāk nekā puse (65%) ārstēti ar diagnozi alkohola atkarība (F10.2,3).

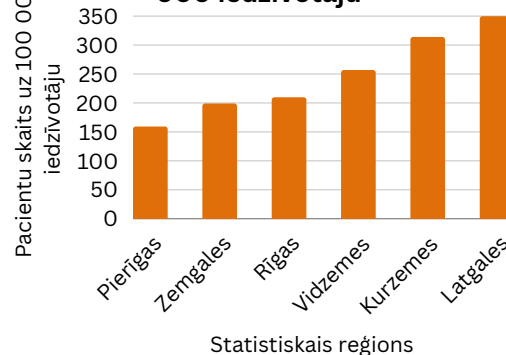
Gada laikā ārstēto pacientu skaits sadalījumā pa diagnožu grupām 2013.-2022.gadā, uz 100 000 iedzīvotāju

Gada laikā ārstēto pacientu skaits ar alkohola atkarību (F10.2, F10.3 pēc SSK-10) sadalījumā pa dzimumiem un vecuma grupām 2022.gadā, uz 100 000 iedzīvotāju

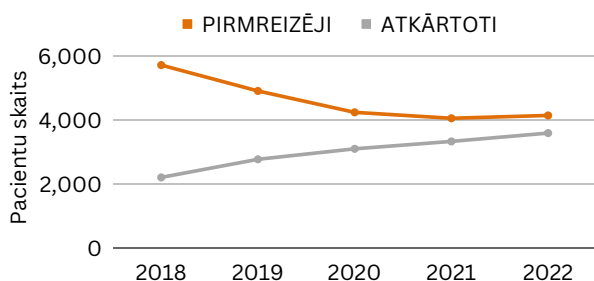
Gada laikā ārstēto pacientu skaits ar alkohola atkarību (F10.2, F10.3 pēc SSK-10) sadalījumā reģioniem 2022. gadā, uz 100 000 iedzīvotāju

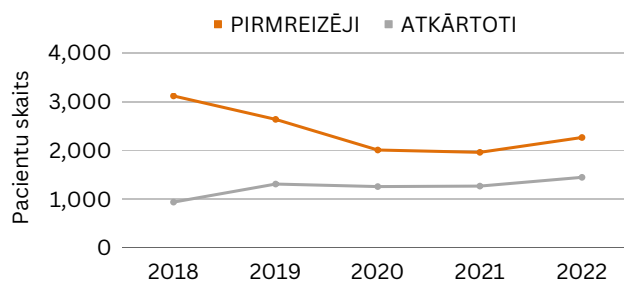
Ar alkohola atkarību pacienti visbiežāk gada laikā ārstēti vecuma grupā no 45-49 gadiem – 550,3 gadījumi uz 100 000 attiecīgā vecuma iedzīvotāju. Augstākais gada laikā ārstētais sieviešu skaits uz 100 000 iedzīvotāju bijis 40-44 gadu vecuma grupā. Latgales statistiskajā reģionā 2022. gadā ārstēto pacientu skaits ar alkohola atkarību uz 100 000 iedzīvotāju, bijis visaugstākais – 349,8 gadījumi, un zemākais Pierīgas reģionā – 159,3 gadījumi uz 100 000 iedzīvotāju.

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par narkoloģiskajiem pacientiem

Ambulatori ārstēto pacientu skaits ar F10 diagnozi 2018. – 2022. gadā (absolūtos skaitļos)

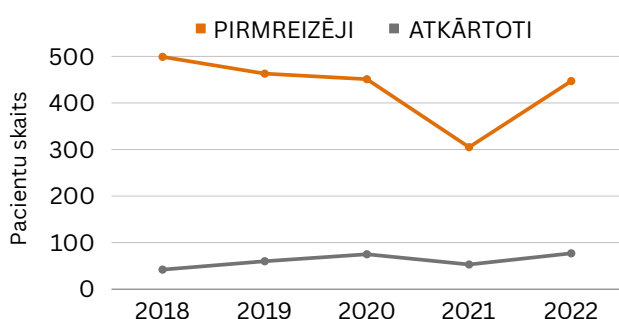
Stacionāri ārstēto pacientu skaits ar F10 diagnozi 2018. – 2022. gadā (absolūtos skaitļos)

Atbilstoši Nacionālā veselības dienesta datiem pirmreizēji ambulatori ārstēto pacientu skaitam ar F10 pamatdiagnozi (psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) ir vērojama tendence samazināties, bet atkārtoti ārstēto pacientu skaitam – palielināties. Visvairāk pacienti 2022. gadā ambulatori gan pirmreizēji, gan atkārtoti ārstēti ar diagnozēm – alkohola atkarība (56% no kopējā ar F10 diagnozi ārstēto pacientu skaita) un alkohola akūta intoksikācija, kaitējoši pārmērīga lietošana (33,3% no kopējā ar F10 diagnozi ārstēto pacientu skaita).

Stacionāri ārstēto pacientu skaits 2022. gadā ir palielinājies gan pirmreizēji, gan atkārtoti ārstētiem pacientiem, kas varētu būt saistīts ar COVID-19 pandēmijas ietekmes beigām un ārkārtas stāvokļa atcelšanu stacionārās ārstniecības iestādēs. Stacionāri 2022.gadā visbiežāk ārstēti pacienti ar diagnozi alkohola atkarība un alkohola psihozes (55,3% no kopējā ar F10 diagnozi ārstēto pacientu skaita) un neprecizēti psihiski uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ (42,3% no kopējā ar F10 diagnozi ārstēto pacientu skaita).

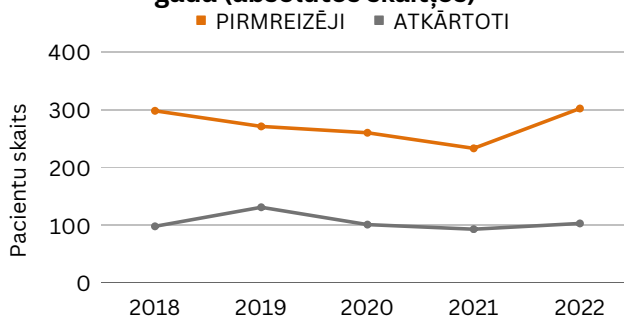
Stacionāri ārstēto pacientu skaits ar T51 diagnozi (Alkohola toksiska darbība) 2018. – 2022. gadā (absolūtos skaitļos)

Stacionāri ar alkohola toksisku iedarbību pirmreizēji ārstēto pacientu skaits vairākkārt pārsniedz atkārtoti ārstēto pacientu skaitu. Vairums pacientu ārstējušies no etilalkohola toksiskas iedarbības, tomēr stacionāros ārstēti arī pacienti ar metanola, 2-propanola un citu alkoholu toksisku iedarbību.

Pēc COVID-19 pandēmijas palielinājies arī ambulatori un stacionāros ārstēto 0-17 gadus veco bērnu skaits ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ. Vairāk kā 70% ārstēto bijuši ar diagnozi alkohola akūta intoksikācija, kaitējoši pārmērīga lietošana (F10.0, F10.1).

Ambulatori un stacionārā ārstēto bērnu (0-17 g.v.) skaits ar F10 diagnozi (psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) 2018. – 2022. gadā (absolūtos skaitļos)

Uzsākto administratīvo pārkāpumu procesu skaits pret nepilngadīgām personām

	2021	2022
Alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošu vielu lietošana vai atrašanās alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošu vielu ietekmē, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais	1750	1830
Alkoholisko dzērienu iegādāšanās, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais	52	52

2022. gadā no 122 Valsts policijas Nepilngadīgo lietu nodaļā* ievietotajām personām 46 personas (2021. gadā 42 personas) atradās apreibinošu vielu ietekmē (alkoholisko dzērienu un narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē) – 2 bija narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē un 44 - alkoholisko dzērienu ietekmē.

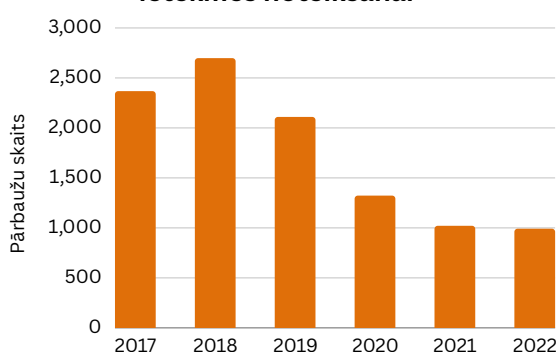
2022. gadā nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits pēc Krimināllikuma 262.panta - Transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē – 42 gadījumi (2021. gadā 29 gadījumi).

Pieaudzis vecākiem vai personām, kas tos aizstāj, uzsākto administratīvā pārkāpumu procesu skaits par bērna uzraudzīšanu, atrodoties alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē, kas var ierobežot spējas nodrošināt bērna drošību un aizsardzību no iespējamām bērna dzīvības un veselības apdraudējuma, kā arī par bērna iesaistīšanu smēķēšanā, alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošu vielu lietošanā un par alkoholisko dzērienu pārdošanu nepilngadīgām personām.

Uzsākto administratīvo pārkāpumu procesu skaits dalījumā pēc aktuālākajiem pantiem

	2021	2022
Par alkoholisko dzērienu pārdošanu personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem	93	141
Par bērna iesaistīšanu smēķēšanā, alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošu vielu lietošanā	297	308
Par bērna uzraudzīšanu, atrodoties alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē, kas var ierobežot spējas nodrošināt bērna drošību un aizsardzību no iespējamām bērna dzīvības un veselības apdraudējumiem, ja to izdarījusi persona, kura atbildīga par bērna uzraudzību	298	349

Medicīnisko pārbaūžu skaits alkohola ietekmes noteikšanai

2022. gadā Latvijā tika veiktas 992 medicīniskās pārbaudes alkohola ietekmes noteikšanai. Minētās medicīniskās pārbaudes veic gadījumos, kad likumdošana paredz administratīvu vai kriminālatbildību par atkarību izraisošu vielu lietošanu. Kopš 2018. gada medicīnisko pārbaūžu skaits alkohola ietekmes noteikšanai ir ievērojami samazinājies.

*Valsts Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldē ir izveidota atsevišķa struktūrvienība, kas veic VP profilakses iestādes funkciju minētās likuma normas izpratnē.

Avoti: Iekšlietu ministrija. 2023. Pārskats par nepilngadīgo noziedzības stāvokli un noziedzīgos nodarījumus cietušajiem bērniem 2022. gadā. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/media/10245/download?attachment>, [sk.11.08.2023]

SPKC, Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs

Narkoloģiskās palīdzības iespējas Latvijā

Latvijā tiek nodrošināta narkoloģisko pacientu ambulatorā un stacionārā ārstēšana, kā arī medicīniskā un sociālā rehabilitācija. Narkoloģiskie pacienti var saņemt ambulatoro narkoloģisko palīdzību par valsts budžeta līdzekļiem, veicot līdzmaksājumu. Narkoloģiskajiem pacientiem ir iespēja ārstēties arī pie privāti praktizējošiem ārstiem par saviem līdzekļiem.

Par narkoloģiskās palīdzības iespējām Latvijā (valsts apmaksātām) plašāk iespējams uzzināt SPKC mājaslapā: https://www.spkc.gov.lv/lv/narkologiska-palidziba?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

Stacionāru (narkoloģijas gultu profils) darbības galvenie rādītāji 2018.–2022.gadā

	Faktiskais vidējais gultu skaits periodā	Iestājušos pacientu skaits - pavisam	Izrakstītie pacienti - pavisam	Stacionārā miruši	Pacientu pavadītais laiks stacionārā (gultas dienas)	Vidējais gultas noslogojums dienās (periodā)	Vidējais gultas noslogojums (periodā) %	Letalitāte	Vidējais gultdienu skaits uz 1 pacientu
2018	171	11069	11052	17	41799	244.44	66.97	0.15	3.78
2019	160	11721	11724	14	44120	275.75	75.55	0.12	3.76
2020	153	9013	9080	11	36050	235.62	64.38	0.12	3.97
2021	142	8395	8388	19	36124	254.39	69.70	0.23	4.30
2022	142	9394	9400	14	39374	277.28	75.97	0.15	4.18

Narkoloģiskā profila gultu skaits pēdējo 5 gadu laikā samazinājies par 25 gultām, taču redzams, ka, salīdzinot ar 2021. gadu, gultu skaits palicis nemainīgs - 142 narkoloģiskā profila gultas.

2022. gadā narkoloģiskā profila stacionāros hospitalizēti 9394 pacienti un kopumā pacienti ārstējušies 39374 gultas dienas. Vidējais gultdienu skaits uz vienu pacientu bija 4,18 dienas un šis rādītājs pēdējos gados ir palielinājies, pārsniedzot 4 gultdienas uz vienu pacientu, kas vērtējama kā pozitīva tendence, lai būtu iespēja stabilizēt pacientu veselības stāvokli un novērst recidīvus.

2021. gadā letalitāte stacionāros ar narkoloģiskā profila gultām bijusi augstāka, nekā iepriekš, tomēr 2022. gadā tā atgriezusies iepriekšējo gadu līmenī, samazinoties par aptuveni 35%.

Atkarības pacientu rehabilitācijas iespējas

Medicīniskā rehabilitācija

Latvijā tiek nodrošināta Minesotas programma, kas ir psihoterapijas programma pacientiem ar alkohola, narkotiku vai azartspēļu atkarību. Minesotas programma ilgst 28 dienas un tiek īstenota stacionārā vai dienas stacionārā. Ārstēšanu nodrošina multidisciplināra komanda, kurā piedalās narkologi, psihoterapeiti, psihologi un funkcionālie speciālisti.

Minesotas programmu Latvijā īsteno VSIA Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs, VSIA slimnīca "Ģintermuža" un SIA klīnika "Akrona 12".

No 2017. gada līdz COVID-19 pandēmijas sākumam Minesotas pakalpojumu (stacionāri un ambulatori) saņēma vairāk nekā 400 unikālie pacienti ar F10 diagnozi ik gadu, tomēr līdz ar pandēmijas sākumu 2020. gadā pacientu skaits samazinājās, un 2022. gadā reģistrēti 326 unikālie pacienti.

Sociālā rehabilitācija

No valsts budžeta tiek finansēti un līdzfinansēti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem un pilngadīgām personām (*Ministru kabineta 2020. gada 11. augusta noteikumi Nr. 509 "Kārtība, kādā no apreibinošām vielām un procesiem atkarīgas personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus"*).

- Valsts finansēti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi dzīvesvietā vai institūcijā tiek nodrošināti bērniem, kuriem ir izveidojusies atkarība no narkotiskajām, toksiskajām vai citām apreibinošām vielām, vai no atkarību izraisošiem procesiem, kā arī bērniem, kuriem ir radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ.
- Valsts finansēti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi pieaugušajiem tiek nodrošināti personām, kurām ir izveidojusies atkarība no narkotiskajām, toksiskajām vai citām apreibinošām vielām vai no atkarību izraisošiem procesiem.

Pakalpojuma sniedzējs bērniem dzīvesvietā ir SIA "Bērnu un pusaudžu resursu centrs", savukārt pieaugušajiem institūcijā - VSIA Slimnīca "Ģintermuža".

2022. gadā sociālo pakalpojumu koordinēšanas nodrošināšanai Sociālās integrācijas valsts aģentūrā pieņemti 9029 lēmumi, t.sk. 485 lēmumi sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai no apreibinošām vielām un procesiem atkarīgiem bērniem (2021. gadā - 370 lēmumi) un 49 - sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai no apreibinošām vielām un procesiem atkarīgiem pieaugušajiem (2021. gadā 67 lēmumi).

Pieņemti 355 lēmumi par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma piešķiršanu no apreibinošām vielām un procesiem atkarīgām personām, t.sk. 22 pieaugušajam un 333 bērniem (15 bērniem pakalpojums sniegts institūcijā, 318 bērniem pakalpojums sniegts dzīvesvietā), kā arī 22 lēmumi par no apreibinošām vielām un procesiem atkarīgu personu (8 pieaugušo personu un 14 bērnu) uzņemšanu rindā.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmēju skaits ir atkarīgs gan no pieejamā finansējuma programmas nodrošināšanai, gan personu, kurām pakalpojums nepieciešams, motivācijas to saņemt.

Neregistrētais alkohols

PVO neregistrēto kopējo alkohola patēriņu uz vienu iedzīvotāju definē kā neregistrētu absolūtā alkohola daudzumu litros, ko patērē viens vismaz 15 gadus vecs iedzīvotājs. Neregistrētais patēriņš attiecas uz alkoholu, kas nav aplūkts ar nodokli un ir ārpus valdības kontroles sistēmas, piemēram, mājās vai neoficiāli ražots alkohols (legāls vai nelegāls), kontrabandas alkohols, surogātalkohols (kas nav paredzēts lietošanai pārtikā) vai alkohols, kas iegūts, veicot pārrobežu tirdzniecību (reģistrēts citā jurisdikcijā).

Pēc PVO aplēsēm aptuveni 25% no pasaulē patērētā alkohola nav reģistrēts. Pēc PVO aplēsēm, neregistrētā absolūtā alkohola patēriņš Latvijā uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju Latvijā 2019. gadā bija 2,1 litrs. Savukārt starptautiskā narkotiku politikas žurnāla (*eng. International Journal of Drug Policy*) 2023. gada publikācijas “Neregistrēta alkohola* lietošana 33 Eiropas valstīs: salīdzinoša pētījuma (aptaujas) analīze, kurā piedalījās 49 000 cilvēku, kuri lieto alkoholu”, rezultāti liecina, ka kopējais alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju, iedalot pēc reģistrētā un neregistrētā alkohola patēriņa, Latvijā 2020. gadā ir bijis kopā aptuveni 13 litri absolūtā alkohola, no kuriem neregistrētā alkohola patēriņš bijis 0,81 litrs jeb 6,3%. Eiropā vidēji kopā 10,1 litrs, no tiem neregistrētais bijis 7%.

Neregistrētā alkohola patēriņa īpatsvars no kopējā gada laikā patērētā alkohola apjoma un neregistrētā alkohola aprītē iesaistīto iedzīvotāju īpatsvars

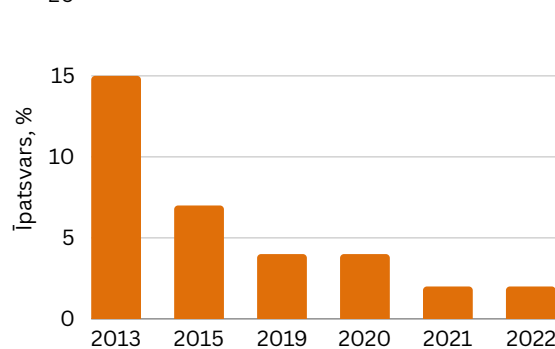

SKDS pētījumu dati liecina, ka kontrabandas alkohola iegādājušos personu īpatsvars ik gadu krītas.

Pēc Valsts policijas datiem 2022. gadā izņemti – 53,88 litri nelegālā alkohola, kas ir par 20,73 tūkstošiem litru vairāk, nekā 2021. gadā, tādējādi novēršot zaudējumus 0,44 miljonu eiro apmērā. Kontrabandas apkarošanā VID struktūrvienību darbības rezultātā 2022.gadā tika izņemti 5850 litri alkohola - par 183 litriem vairāk nekā 2021. gadā.

Atkarību izraisošu vielu lietošanas izplatības pētījuma dati liecina, ka stabili samazinās gan neregistrētā alkohola proporcija no gada laikā izdertā absolūtā alkohola daudzuma, gan neregistrētā alkohola aprītē iesaistīto iedzīvotāju īpatsvars.

Pēdējo 12 mēnešu laikā kontrabandas alkoholu iegādājušos personu īpatsvars, %

*Neregistrētais absolūtais alkohols (netiek reģistrēts nodokļu sistēmā): mājās ražotais legālais, alkohols savam patēriņam, pārrobežu tirdzniecība, nelegālais alkohols (kontrabanda), komerciāla mājražošana alkohola surogāti utt.

Avoti: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0955395923000774> Manthey, J., Braddick, F., López-Pelayo, H., Shield, K., Rehm, J., Kilian, C. 2023. “Unrecorded alcohol use in 33 European countries: Analyses of a comparative survey with 49,000 people who use alcohol”. *International Journal of Drug Policy*. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2023.104028> [sk. 12.05.2023.]

Putniņa, A., Brants, M. 2021. Atkarību izraisošo vielu lietošanas izplatība iedzīvotāju vidū 2020.gadā. Slimību profilakses un kontroles centrs. Iegūts no: <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/15536/download> [sk.03.06.2023.]

SKDS. Latvijas iedzīvotāju aptauja “Priekšstati un attieksme pret kontrabandu Latvijā” dati.

Valsts policijas 2022. gada publiskais pārskats. Iegūts no: <https://www.vp.gov.lv/lv/media/15759/download?attachment>, [sk.11.08.2023]

Valsts ieņēmumu dienesta publiskie pārskati. Iegūts no: <https://www.vid.gov.lv/lv/strategija-plans-parskati> [sk. 11.08.2023.]

Slimību profilakses un kontroles centrs

Kopsavilkums

1. Ilgstoši situāciju Latvijā un pasaulē, iespējams, arī iedzīvotāju alkohola lietošanas paradumus un alkohola kaitējuma radītās sekas, ietekmēja COVID-19 vīrusa izplatība un pandēmijas izplatības ierobežošanas pasākumu īstenošana.
2. 2022. gadā viens Latvijas iedzīvotājs patērēja 10,8 litrus absolūtā alkohola un viens 15 gadus vecs un vecāks iedzīvotājs patērēja 12,8 litrus absolūtā alkohola. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, absolūtā alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku Latvijas iedzīvotāju ir palielinājies par 0,5 litriem. Reģistrētā absolūtā alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju, neieskaitot tūristu absolūtā alkohola patēriņu, 2022. gadā bijis 11,9 litri.
3. Kopš 2019. gada, kopējā patērētā alkohola struktūrā uz vienu 15 gadus vecu un vecāku Latvijas iedzīvotāju, lielāko daļu veido stiprie alkoholiskie dzērieni.
4. Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījumu dati liecina, ka pēdējo 12 mēnešu laikā alkoholu lietojušo 15-74 gadus veco iedzīvotāju īpatsvaram kopš 2016.gada nav vērojama tendence samazināties. Lai gan riskanti alkoholu lietojušo 15-74 gadus veco personu īpatsvars samazinās, tomēr kopējais reģistrētā absolūtā alkohola patēriņš valstī ir pieaudzis.
5. Latvijā alkoholu dzīves laikā lietojušo 15-16 gadīgu skolēnu īpatsvars pēc 2011. gada ir pakāpeniski samazinājies, tomēr bijis ievērojami augstāks par ESPAD valstu vidējo rādītāju. Samazināšanās tendence vērojama arī 15-16 gadus veco skolēnu, kas vismaz reizi pēdējo 30 dienu laikā alkoholu lietojuši riskantā veidā, īpatsvaram Latvijā.
6. Samazinās neregistrētā alkohola proporcija no gada laikā izdzertā absolūtā alkohola daudzuma, neregistrētā alkohola aprītē iesaistīto iedzīvotāju īpatsvars, kā arī kontrabandas alkoholu iegādājušos personu īpatsvars.
7. Mirstība no saslimšanām, kas tieši saistītas ar alkohola lietošanu, 2022. gadā, salīdzinot ar 2021. gadu, ir samazinājusies, tomēr rādītājs joprojām ir augstāks, nekā tika reģistrēts pirms COVID-19 pandēmijas.
8. 2022. gadā gandrīz 40% ar alkohola lietošanu daļēji saistītu ārējo nāves cēloņu dēļ mirušu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju kā nāves iestāšanos veicinošais faktors varētu būt bijis alkohols, no tiem vismaz 70% gadījumu mirušā asinīs konstatētas vairāk nekā 1,5 promiles alkohola.

9. CSNg ar cietušajiem, kuros vismaz vienam vadītājam konstatēts reibums, īpatsvars no kopējā CSNg skaita ir ar tendenci palielināties, un 2022.gadā tie bija 6,7% no visiem CSNg ar cietušajiem.

10. 2022. gadā pirmreizēji reģistrēto pacientu ar F10 diagnozi (SSK-10, Psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) struktūrā, gandrīz puse reģistrēto pacientu bijuši ar diagnozi alkohola atkarība (F10.2,3). Pēdējo 3 gadu laikā ir vērojams neliels pirmreizēji reģistrēto pacientu ar F10 diagnozi skaita uz 100 000 iedzīvotāju pieaugums.

11. Narkoloģiskā profila gultu skaits pēdējo 5 gadu laikā samazinājies par 25 gultām, taču vidējais gultdienu skaits uz vienu pacientu pēdējos gados ir palielinājies, 2021. un 2022. gadā pārsniedzot 4 gultdienas uz vienu pacientu.

12. Jāturpina nacionālā līmenī ieviest PVO rekomendācijās iekļautos kompleksos pasākumus, kas paredz alkoholisko dzērienu reklāmas un pieejamības ierobežojumus, nodrošina sabiedrības informētības paaugstināšanu par alkohola lietošanas negatīvo ietekmi uz veselību, kā arī nodrošināt atbilstošus veselības aprūpes pakalpojumus personām, kurām jau ir izveidojusies atkarība.